

Stavovi srednjoškolaca o osobama treće životne dobi

Butorac, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:789117>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Marija Butorac
STAVOVI SREDNJOŠKOLACA O OSOBAMA TREĆE ŽIVOTNE DOBI
DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Marija Butorac
STAVOVI SREDNJOŠKOLACA O OSOBAMA TREĆE ŽIVOTNE DOBI
DIPLOMSKI RAD

Mentor:
prof.dr.sc.Jasminka Zloković

Rijeka, 2020.

UNIVERSITY OF RIJEKA
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF EDUCATION

Marija Butorac

ATTITUDES OF YOUNG PEOPLE (HIGH SCHOOL STUDENTS)
TOWARDS PEOPLE IN THEIR THIRD AGE

Mentor:
Ph.D.Jasminka Zloković

Rijeka, 2020.

Izjava o autorstvu

IZJAVA O AUTORSTVU DIPLOMSKOG RADA

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad pod naslovom *Stavovi srednjoškolaca o osobama treće životne dobi* te da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi i ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (mrežnim izvorima, literature i drugom) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedene u popisu literature.

Ime i prezime studenta/ice: Marija Butorac

Datum: 20.02.2020.

Vlastoručni potpis: _____

SAŽETAK

S obzirom na važnost starijih osoba u društvu i veliki udio starije populacije u svijetu, u radu „*Stavovi srednjoškolaca prema osobama treće životne dobi*“ istražili smo stavove mladih (srednjoškolaca) prema osobama treće životne dobi. U prvom dijelu rada govori se o ključnim pojmovima koji se odnose na treću životnu dob: starost, starenje, stereotipi, predrasude te u konačnici ageizam. U empirijskom dijelu rada ispitao se stupanj saznanja mladih o starosti i starenju, njihovi stavovi prema osobama treće životne dobi te o iskustvu (su)života s osobama treće životne dobi. Dobiveni odgovori o percepciji starosti ukazuju da najveći broj mladih smatra da je čovjek star kada je u dobi od šezdeset do šezdeset i devet godina.

Najveći udio ispitanika navodi da su osobama treće životne dobi najpotrebnija znanja koja obuhvaćaju *tehnološku i informatičku pismenost. Slijedi tjelesno vježbanje, zdrava prehrana, a potom društvene i građansku vještine. S druge strane, veliki dio ispitanika* ispitanika smatra da bi ljudima i nakon umirovljenja društvo trebalo osigurati uvjete za stjecanje novih znanja i vještina kako bi oni i tada mogli aktivno sudjelovati u životu svoje zajednice. Pri ispitivanju stavova o osobama treće životne dobi najveći broj ispitanika slaže se s tvrdnjom da se broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava gdje, dok je najmanji stupanj slaganja s tvrdnjom *briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji. Uočena je statistički značajna razlika s obzirom na to žive li baka i/ili djed u zajedničkom kućanstvu, pri čemu manji broj ispitanika koji živi u zajedničkom kućanstvu* smatra da si osobe treće životne dobi u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život. Ispitanici smatraju da društvo u najvećoj mjeri utječe na stvaranje negativne slike o starenju i starosti. Promišljajući o kvaliteti (su)života s osobom treće životne dobi, oni ispitanici koji su naveli da žive s bakom i djedom u istom kućanstvu, u većini ističu da im njihova prisutnost obogaćuje život te da im baka i djed pomažu u svakodnevnom životu. Rezultati ukazuju na to da mali broj ispitanika baku ili djeda posjećuje svaki dan, dok ih nešto veći broj posjećuje jednom tjedno. Ispitanici u konačnici opisuju svoj odnos s bakom i/ili djedom u pozitivnom smislu. Društveno korisno učenje kao oblik (su)života s osobama treće životne dobi u zajednici bio je posljednji dio anketnog upitnika, a orijentirao se na iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne i/ili Gerontološkog centra. Rezultati ukazuju kako mali broj ispitanika ima to iskustvo, dok velik broj ispitanika nije imalo do sada takvo iskustvo što ujedno predstavlja zabrinjavajući rezultat ako znamo korisnost društveno korisnog učenja za međugeneracijsku solidarnost.

Ključne riječi: *treća životna dob, predrasude, stereotipi, ageizam, (su)život, mladi*

SUMMARY

Because of the importance of the elderly in the society and the large number of the world's elderly population in the work "*Attitudes of young people (high school students) towards people in their third age*" we researched attitudes of young people among this problem. In the first part of the paper the perception of persons in their third age in society is reflected on, and then basic concepts such as stereotypes, prejudices and, ultimately, ageism are explained. In the empirical part of the paper the level of knowledge of young people about old age and aging, their attitudes towards the persons in their third age and young people's experience of (co)living with persons in their third age were examined. The majority of young people consider people to be old when they are between sixty and sixty-nine years old. The largest proportion of respondents stated that the most required knowledge for people in their third age is that of technology and information literacy followed by physical education, followed by physical exercise, healthy nutrition, followed by social and civic skills. On the other hand, majority of respondents believe that society should provide people in their retirement with the opportunities to acquire new knowledge and skills so that they could continue to actively participate in the life of their community. When examining attitudes about the third age, the majority of respondents agree with the statement that *the number and proportion of persons in their third age in Croatia is increasing rapidly* while the lowest degree of agreement is with the statement that *the care for the persons in their third age takes resources away from the younger population*. A statistically significant difference was observed with respect to whether a grandparent lives in a shared household, majority of respondents living in a shared household believing that people in their third age cannot afford a decent life today. Respondents find that society has the greatest influence on creating a negative image of aging and old age. Also, those respondents who stated that they live with their grandparents in the majority point out that the presence of their grandparents enriches their lives and that their grandparents help them in daily life. The results indicate that only few of the respondents visit their grandparents daily, while most of them visit their grandma or grandpa once a week. Service learning with people in their third age in the community was the last part of the survey questionnaire and focused on the experience of volunteering or visiting the Nursing Home and/or the Gerontology Centre. The results indicate that most of respondents have not had such experience so far, which is also a worrying result if we are aware of the benefit of service learning for intergenerational solidarity.

Keywords: *third age, prejudice, stereotypes, ageism, (co)living, young people*

SADRŽAJ

1.UVOD	1
2.DEFINIRANJE STAROSTI I STARENJA	2
2.1 Različiti pristupi definiranju starosti i starenja.....	3
2.1.1. Biološke teorije starenja.....	3
2.1.2. Sociološke teorije starenja.....	4
2.1.3. Psihološke teorije starenja.....	5
2.2.Ostali teorijski pristupi.....	7
3.PERCEPCIJA OSOBA TREĆE ŽIVOTNE DOBI U DRUŠTVU	8
3.1.Stereotipi i predrasude prema osobama treće životne dobi.....	9
3.2.Ageizam/dobizam.....	11
3.3. Prevladavanje stereotipnih predodžbi i ageizma.....	13
4.PREGLED NEKIH ISTRAŽIVANJA O STAVOVIMA PREMA OSOBAMA TREĆE ŽIVOTNE DOBI	15
5.METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG DIJELA ISTRAŽIVANJA	19
5.1.Problem istraživanja.....	19
5.2.Cilj istraživanja.....	19
5.3.Specifični ciljevi istraživanja.....	20
5.4.Hipoteze.....	20
5.5.Uzorak.....	20
5.6.Varijable.....	21
5.7.Postupak prikupljanja podataka.....	21
5.8.Instrument istraživanja, obrada i analiza podataka.....	21
6.INTERPRETACIJA I REZULTATI ISTRAŽIVANJA	23
6.1. Opća skupina pitanja.....	23

6.2. Znanja i informacije o starosti i starenju.....	24
6.3. Stavovi o osobama treće životne dobi.....	26
6.4. Izvori negativne slike starenja.....	29
6.5. (Su)život s osobama treće životne dobi.....	41
6.6. Odnos s bakom i djedom.....	47
6.7. Društveno korisno učenje kao oblik (su)života s osobama treće životne dobi u zajednici.....	50
7. ZAKLJUČAK.....	56
POPIS TABLICA.....	59
POPIS GRAFIKONA.....	60
8.LITERATURA.....	61
9.PRILOZI.....	65
9.1. ANKETNI UPITNIK.....	65

1. UVOD

Starenje se danas smatra jednim od najznačajnijih socijalnih, zdravstvenih i ekonomskih izazova 21. stoljeća. Starija životna dob od 65 i više godina, u sadašnjim uvjetima življenja, vrijeme je prilagodbe na nove aktivnosti nakon prestanka radnog odnosa. To je vrijeme izazova i nove šanse razvoja uloge starijeg. Aktivnost zdravog starijeg čovjeka nikad ne prestaje, ona samo mijenja svoj oblik. Europske i hrvatske gerontološke spoznaje potvrdile su kako se ne može zanemariti međuovisnost starijeg čovjeka i očuvanja njegovog zdravlja u odnosu na zajednicu u kojoj živi i stvara. Funkcionalno sposoban stariji čovjek vrlo koristan član zajednice u kojoj živi i stvara. On je iskoristiv potencijal za prijenos znanja, umijeća, vještina i radnog iskustva na mlađe i druge starije generacije. Unatoč pozitivnim pristupima starosti i starenju često u društvu nailazimo na stereotipe i predrasude prema osobama treće životne dobi. Postojeći stereotipi prema starijim osobama naglašavaju negativne karakteristike, poput fizičke i intelektualne nemoći, bespomoćnosti, ovisnosti o drugima, rigidnosti itd. (Hernandez i Gonzalez, 2008.; Hummert i sur., 1994.; Kite i sur., 2005.; Nelson, 2005.; Schmidt i Boland, 1986 prema Ručević-Tomašić, 2015). Nužno je promišljati o međugeneracijskom razumijevanju pa tako rad želi (pre)ispitati saznanja i stavove koja mladi imaju o starosti i starenju, odnosno prema osobama treće životne dobi. Ljudi nerijetko zaboravljaju da je starost nezaobilazan dio života kojeg treba, poput mladosti i zrele dobi, podržavati i uvažavati. To se postiže priznavanjem potreba, mogućnosti i sposobnosti starijih osoba bez nepotrebnog podcjenjivanja. Stereotipi i ageizam ozbiljni su društveni problemi koje treba rješavati na političkoj, ekonomskoj, obrazovnoj i društvenoj razini. „Nove slike“ starenja trebaju se stvarati pokazujući da su starije osobe potencijalni društveni resursi.

Cilj istraživanja je ispitati stavove mladih prema osobama treće životne dobi. Stavove mladih potrebno je ispitati radi poticanja boljih, pozitivnih međugeneracijskih odnosa, empatije, tolerancije, konačno i spoznaje o osobnom starenju. Pri tome se posebno ispituju saznanja mladih o starosti i starenju te razina njihove društvene uključenosti u programe skrbi za osobe treće životne dobi jer se posebna korisnost vidi u poticanju programa koji će pružati mogućnosti druženja i ostvarivanja međugeneracijskog kontakta, razmjene i solidarnost. U konačnici, cilj istraživanja je ispitati međugeneracijski (su)život s osobama treće životne dobi u njihovom neposrednom okruženju kroz društveno korisno učenje kao oblik (su)života s osobama treće životne dobi u zajednici.

U prvom dijelu rada raspravlja se o ključnim terminima kao što je starost/starenje, a potom se ističu istraživanja koja se tiču predrasuda i stereotipa prema osobama treće životne dobi, odnosno posljedičnom ageizmu/dobizmu.

U empirijskom dijelu rada ispituju se neka znanja i informacije o starosti i starenju, njihovi stavovi prema osobama treće životne dobi te o iskustvu (su)života s osobama treće životne dobi.

S obzirom da svojevrsno obrazovanje mlađe generacije treba uključivati educiranje o pozitivnim učincima starosti, kao i povezivanje sa starijim članovima društva kako bi u izravnom kontaktu mladi osvijestili potrebe starijih te prihvatili starost kao neizostavni dio ljudskog života, rad želi doprinijeti boljem razumijevanju percepcije starosti i starenja kod mladih. Jer, kao što je jedna ispitanica rekla: *starost nije jednostavna ako si sam u njoj*.

2.DEFINIRANJE STAROSTI I STARENJA

„Znati kako ostarjeti je majstorsko djelo mudrosti i jedno od najtežih poglavlja u velikoj umjetnosti življenja“.

H.F.Amiel

Starenjem dolazi do promjena u organizmu što ima utjecaj na aktivnosti svih tjelesnih organa i sustava. Starost se u literaturi često naziva i trećom životnom dobi. Treća životna dob obuhvaća posljednju trećinu ili četvrtinu života ovisno o tome gdje postavimo granicu (Pečjak, 2001). Isti autor zaključuje kako treća životna dob počinje nakon 50-e godine života. Unatoč tome, razdoblje od 50-60-e godine autor naziva „kasnom srednjom dobi“. Sljedeća razdoblja su: mlađa starost (60-70), srednja starost (70-80) te visoka starost (nakon 80-te). Pojam starosti odnosi se na posljednje razvojno razdoblje u životu osobe, a može se definirati prema: kronološkoj dobi (npr. nakon 65-te godine života), socijalnim ulogama ili statusu (npr. nakon umirovljenja) ili prema funkcionalnom statusu (nakon određenog stupnja opadanja sposobnosti pojedinca). Navedenim je kriterijima zajednička usmjerenost na razvoj pojedinca, neovisno o spolu, rasi ili ekonomskom statusu. (Pečjak, 2001, Despot Lučanin, 2003).

Starenje je „Fiziološki proces koji nastupa odmah nakon rođenja. On je zajednički svim ljudima, ne možemo ga zaustaviti, a napreduje različitim intenzitetom. Starost je pak normalan fiziološki proces u kojem nastupa opadanje bioloških sposobnosti organizama, a po definiciji UN-a starost nastupa nakon 65-te godine“(Perišin, Kufrin, 2009: 30- 31). Starost, međutim,

označava posljednje razdoblje u životu čovjeka kojeg karakterizira propadanje organizma i sposobnosti čovjeka (Leutar, Lovreković, 2010).

Starost je donekle društveno uvjetovana pa se tako dobna granica, poboljšanjem zdravstvene skrbi i općih uvjeta života, već stoljećima značajno pomiče. Prema definiciji Svjetske zdravstvene organizacije starost se dijeli u tri razdoblja: starije osobe u dobi od 60 do 75 godina, stare osobe u dobi od 76 do 90 godina te veoma stare osobe iznad 90 godina života (Leutar, Lovreković, 2010). Autorica Despot – Lučanin (2003) navodi kako se starost može definirati s obzirom na više faktora:

- kronološku dob (nakon 65-te godine života),
- socijalnu ulogu (nakon umirovljenja),
- funkcionalni status (nakon pada sposobnosti).

Prema kriterijima Svjetske zdravstvene organizacije (eng. *World Health Organization*, WHO) starost se dijeli na tri razdoblja: *Rana starost*– period od 64-74 godina; *Srednja starost*– period od 75-84 godina; *Duboka starost*– 85 i više godina. S druge strane, Schaie i Willis (2001) starost promatraju kao jedno od razdoblja života, podijeljeno u najmanje tri stadija: *Mladi-stari*(65 do 75 ili 80 godina); *Stari-stari*(75 ili 80 do oko 90 godina) ; *Vrlo-stari ili „najstariji-stari“*(stariji od 85 ili 90 godina).

2.1. Različiti pristupi definiranju starosti i starenja

Osim navedenih podjela starosti, znanstvenici koji se bave područjem treće životne dobi svoja su tumačenja o starosti opisali u sklopu različitih teorija starenja. Budući da ne postoji jedna sveobuhvatna teorija u kojoj bi se svi empirijski podaci o starenju mogli jednostavno prikazati, javila se potreba za razvojem različito usmjerenih teorija starenja. Teorije starenja moguće je kategorizirati u tri temeljne skupine s obzirom na perspektivu koju zauzimaju.

Riječ je o biološkim, sociološkim i psihološkim teorijama starenja.

2.1.1. Biološke teorije starenja

Cilj biološke teorije jest objasniti uzroke i proces starenja na razini stanica, organa i organizma. Starenje tumače kao dio genetskog sustava gdje postoji genetski plan starenja određenog sustava. Svi pozitivni i negativni utjecaji okoline na organizam mogu na različite načine ubrzati ili usporiti taj proces, s time da i dalje genetika određuje većinu toga (Galić, Tomasović-Mrčela, 2013). Biološke teorije starenja mogu se podijeliti u dvije temeljne skupine: programirane teorije starenja i stohastičke (Despot-Lučanin, 2003).

Programirane teorije starenja (nazivaju se još i razvojne ili genetičke) navode kako je starenje ugrađeno u genetski sustav i ono se odnosi na propadanje različitih funkcija organizma koji se

aktivira nakon razdoblja zrelosti. Promjene se odražavaju u opadanju različitih funkcija organizma od metaboličkih procesa do imunološkog sustava.

Stohastičke ili slučajne teorije starenja govore kako je proces starenja rezultat akumuliranih oštećenja koja su posljedica događaja iz svakodnevnog života. Oni mogu biti izazvani vanjskim (bolestima, ozljedama, štetnim tvarima) i unutarnjim faktorima (promjenama molekula proteina, promjenama DNA i dr.). Međutim, bez obzira na velik broj bioloških teorija, ni jedna od njih nije dala potpuno objašnjenje kako ljudski organizam stari i umire (Despot - Lučanin: 2003).

2.1.2. Sociološke teorije starenja

Kako se može naslutiti iz naslova, sociološke ili društvene teorije starenja nastoje objasniti starenje pojedinca kroz njegovu interakciju s okolinom. Sociološke teorije objašnjavaju utjecaje društva i kulture na starenje pojedinca, ali i utjecaje starenja pojedinca na društvo.

Tri glavne skupine socioloških teorija jesu:

- Socijalne makro teorije - starenje tumače iz opće perspektive demografskih i socioloških promjena kojima su izloženi pojedinci. Neke od teorija ove skupine jesu: strukturalizam, teorija modernizacije, teorija interesnih grupa i druge.
- Socijalne mikro teorije -objašnjavaju starenje na razini uloge pojedinca koje mu dodjeljuje društvo. U ovu skupinu spadaju teorija uloga, teorija razmjene, teorija kontinuiteta itd.
- Socijalne povezujuće teorije - opisuju povezanu socijalnu strukturu s pojedincem, kroz uzajamne interakcije u procesu starenja. One naglašavaju kako društvo može ojačati socijalnu aktivnost starijeg čovjeka, uskratiti mu je ili mu dodijeliti uloge na temelju njegove dobi. Teorije ove podskupine jesu: teorija aktiviteta, teorija isključenja, teorija dobne stratifikacije i dr. (Brajković,2010).

Najpoznatija skupina socioloških teorija su *socijalne povezujuće teorije*. Njima se autori u novije vrijeme sve više bave. Poseban naglasak stavlja se na teoriju aktiviteta i teoriju isključenja. Teorija isključenja naglašava kako starenjem počinje povlačenje iz društva i napuštanje dotadašnjih društvenih uloga. Stari ljudi prema toj teoriji postaju pasivni na društvenom području na način da ne sudjeluju u događanjima. Opet treba naglasiti kako su razlike individualne i to ne mora vrijediti za svih. Ukoliko postoji kohezija i sklad između pojedinca i sredine, tada je proces socijalnog isključivanja uspješan. Njoj suprotna teorija jest *teorija aktiviteta*. Ova teorija govori kako su na starenje najbolje prilagođene osobe koje su i dalje aktivne. Te osobe i dalje zadržavaju intenzitet i vrstu aktivnosti kojima su se ranije bavile, već i dodaju nove aktivnosti u starijoj dobi. Kao i prethodna teorija i ova nije u mogućnosti

objasniti brojne raznolikosti međusobnih odnosa starije osobe i njene okoline koje su definirane individualnim razlikama. Svaka starija osoba ima određene predispozicije da se ponaša na određeni način – one su rezultat njezina života i svih njezinih individualnih svojstava. To znači da će biti aktivna u mjeri kojoj sama odluči i koliko to fizički može.

2.1.3. Psihološke teorije starenja

Autorica Despot - Lučanin (2003) u svojoj knjizi „*Iskustvo starenja*“ govori o različitim psihološkim teorijama starenja. Prije svega navodi kako su rezultati brojnih istraživanja u gerontologiji i psihologiji starenja kontradiktorni, odnosno ne postoje opće prihvaćena slaganja autora oko psiholoških karakteristika osoba treće dobi. Ta kontradikcija podržava tezu da ne postoje zajednička i općenita pravila starenja koja se odnose na sve ljude. U skladu s time, istraživače psihologije starenja muče ova temeljna pitanja: Kako dolazi do organizacije ponašanja s vremenom? U kojim okolnostima dolazi do dezorganizacije ponašanja s vremenom (Despot - Lučanin: 2003)?

U sklopu psihologije starenja javljaju se slijedeće teorije:

- *Teorija životnog vijeka* - promjene koje se događaju u različitim razdobljima života su urođene i pripisane genetskim čimbenicima. Ti čimbenici upravljaju razvojem pojedinaca tijekom života na sličan način. Promjene do kojih dolazi su normativne i predvidljive. Osim toga, do promjena dolazi u skladu s kronološkom dobi pojedinca i odvijaju se pravilnim slijedom i za uspješan razvoj određenog razdoblja preduvjet kako bi se napredovalo u drugom razdoblju života.
- *Teorija tijeka ljudskog života* (C. Bühler) - Bühler je na temelju različitih biografija osoba treće dobi sastavila jedinstvenu teoriju, odnosno model tijeka ljudskog života koji je podijeljen u pet faza:
 1. 0 - 15 godina - razdoblje djetinjstva kojeg obilježava progresivni rast pojedinaca,
 2. 15-25 godina - razdoblje reprodukcije kod kojeg dolazi do početnog samoodređivanja ciljeva,
 3. 25 -45 godina - razdoblje kulminacije gdje se konačno određuju ciljevi,
 4. 45-65 godina - razdoblje opadanja reprodukcije za koje je karakteristično samoprocjenjivanje uspješnosti u postizanju ciljeva
 5. 65 i više godina - razdoblje opadanja gdje se analiziraju ostvareni ciljevi.

Ovaj model psihičkog razvoja kroz ljudski vijek uspoređan je biološkom tijeku života, razvoja, rasta, stabilnosti i opadanja. On se također odvija u skladu sa socijalnim procesima razvoja gdje se isprepliću aktivnost i postignuća pojedinca. Međutim, bez obzira na navedeno ovaj model

govori o starenju i opadanju funkcija iz općenite perspektive zbog čega nije dobro prihvaćen (Despot- Lučanin: 2003).

- *Razvojni zadaci R. Havighursta* – Havighurst je takozvani pionir socijalne gerontologije, u svojoj *Teoriji razvojnih zadataka* govori o izazovima starenja s kojima se susreću osobe treće dobi. Razvojni zadatak se definira kao najvažnije postignuće koje se zahtijeva od osobe u pojedinim životnim razdobljima (Despot - Lučanin: 2003). Razvojni zadaci podrazumijevaju prilagodbu na:

1. opadanje tjelesne snage i zdravlja,
2. umirovljenje i smanjene prihode,
3. smrt supružnika i drugih bliskih osoba,
4. identifikaciju s dobnom skupinom ,
5. prihvaćanje specifične društvene uloge
6. pronalaženje adekvatne okoline za život ili prilagodba na novu okolinu.

Autor uz ove teze naglašava oslobađanje starijih ljudi od obaveza te njihovo voljno ili nevoljno smanjivanje aktivnog sudjelovanja u društvu. Međutim, autor također navodi mijenjanje dosadašnjih aktivnosti novima - hobijima, rekreacijom i dr. Time se održava životni elan i motivacija starijih i smanjuje osjećaj nezadovoljstva i tuge (Brajković, 2010).

- *Teorija psihosocijalnog razvoja E. Eriksona* - radi se o psihološkoj teoriji starenja. Erikson je Freudovu teoriju razvoja proširio na čitav životni vijek čovjeka pa tako ga dijeli u osam faza razvoja. U svakoj fazi razvoja, osoba se suočava s krizom ili izazovom karakterističnim za to razdoblje života. Ishod tog izazova, govori autor, može biti pozitivan ili negativan ovisno o tome riješi li, odnosno ne riješi problem. Erikson, također, naglašava da osoba s više negativnih ishoda u prijašnjim razdobljima, kasnije ima teži razvoj. U tim fazama, autor starost označava kao osmi stadij razvoja kada osoba evaluira vlastiti život donoseći sud o njegovom kvalitetu. U skladu s time, osoba procjenjuje svoja životna postignuća, neuspjehe i cjelokupno zadovoljstvo životom. Time se stvara osjećaj integriteta ili očaja. Ono što stara osoba proživi u svom životu, omogućuje toj osobi da u osmom stadiju prihvati svoju prolaznost i izbjegava tugu i osjećaj prolaznosti. Međutim, bez obzira na prijašnje uspjehe, osjećaj da se smrt bliži može probuditi snažan osjećaj očaja. Očajanje će, kako autor, tvrdi prevladavati ako je čovjekov život bio pun nereda i bez smisla. Te karakteristike neće formirati mudrost koja označava krajnji cilj zrelosti i osjećaja cjelovitosti života. Očajanje može rezultirati depresijom zbog završetka života. Navedene psihološke promjene su zabilježene u

većini slučajeva, ali ipak ostaje činjenica velike različitosti individualnog psihološkog funkcioniranja (Mužinić, Žitnik: 2007).

- *Teorija životnog ciklusa D. Levinsona* - autor svoju teoriju temelji na izmjeni faza stabilnosti i prijelaznih faza. U skladu s navedenim fazama, autor definira starenje kao spremnost suočavanja s uspjesima i neuspjesima u ostvarivanju životnih ciljeva koji su ranije postavljeni. To znači da ako starija osoba u svojim razmatranjima procijeni da je ostvarila svoje životne ciljeve osjećat će se ispunjeno te će prihvatiti vlastito starenje i smrt. Međutim, ako osoba nije prilagođavala svoje ciljeve mogućnostima, shvatit će da je kasno za promjenu i javit će se osjećaj nezadovoljstva i očaja (Despot – Lučanin, 2003). U razdobljima stabilnosti pojedinac rješava svoje životne zadaće i ostvaruje zacrtane ciljeve, a u razdobljima prijelaza analizira, propituje i istražuje svoje ciljeve i aktivnosti. Levinson navodi slijedeće faze prijelaza (prema Despot – Lučanin, 2003).
1. 17-22 godine - prijelaz rane odrasle dobi
 2. 28-33 godine -prijelaz tridesete godine
 3. 40-45 godine - prijelaz sredine života
 4. 50-55 godine - prijelaz pedesete godine
 5. 60-65 godine - prijelaz kasne odrasle dobi

2.2. Ostali teorijski pristupi

Osim ranije navedenih psiholoških teorija starenja, u novije su se vrijeme javile teorije starenja koje se usmjeravaju na tumačenje prilagodbe ličnosti starenju. U nastavku će biti prikazane neke od tih teorija. Jedna od teorija osobnosti je *teorija autora Carla Rogersa*. On u okviru svoje fenomenološke teorije tvrdi da se osobnost može razumjeti shvaćajući odnose neke osobe s okolinom. Naglašava da je izuzetno važan način na koji pojedinac osobno doživljava ono što se sada događa i kako to interpretira. Za prošlo iskustvo smatra se da nema važnost samo po sebi, nego je ono interpretacija pojedinca u sadašnjosti. Jednostavnije rečeno, starije osobe interpretiraju na sebi svojstven način njihovo stanje, starost, a prošli događaji ovise o njihovoj percepciji. Budućnost igra važnu ulogu u tome. Tako stariji ljudi razmišljajući o svojoj budućnosti, vide završetak života i njihovo tumačenje toga prouzrokuje brojne probleme. Predviđanje budućnosti u okviru optimizma ili pesimizma osobe važno je za adaptaciju i korištenje efikasnih strategija prilagođavanja u razvojnim razdobljima, uključujući i starenje (Mužinić, Žitnik: 2007).

Druga teorija koju valja spomenuti jest *kognitivna teorija prilagodbe starenju*. Sve dosadašnje teorije govore o važnosti prilagodbe starenju i promjenama do kojih dolazi u trećoj dobi.

Kognitivna teorija starenja pak naglašava kako se kompletno starenje može definirati uz pomoć tri karakteristična procesa koji se odvijaju u tom razdoblju:

- *Asimilacija* - označava aktivno prilagođavanje kod kojeg osoba zadržava bavljenje istom aktivnošću s time da aktivnost prilagođava svojim mogućnostima i ograničenjima.
- *Akomodacija* - opisuje prilagođavanje ciljeva i razinu interesa određenima situacijama. To se odnosi na mijenjanje postojećih aktivnosti s aktivnostima koje su primjerene dobi.
- *Imunizacija* - predstavlja određeni otpor spram promjenama i odvija se na razini samoreprezentacije osobe. Tu dolazi do negacije informacija o sebi kako bi se osoba obranila od nesklada (Brajković, 2010).

Posljednja teorija jest *Teorija ekoloških sustava U. Bronfenbrennera*. Temelje ovoj teoriji postavio je njemački psiholog Kurt Lewin, a upotpunio je njegov nasljednik Bronfenbrenner. Ekološki model sustava govori o uzajamnoj povezanosti pojedinca i njegove bliže i šire okoline. Osoba se razvija u uzajamnom prilagođavanju odnosa između neposredne okoline u kojoj živi i šireg konteksta u kojem je okolina smještena. Autor navodi četiri temeljna podsistema u kojima osoba živi i djeluje: mikrosistem, mezosistem, egzosistem i makrosistem. Mikrosistem uključuje obitelj kao najjači utjecaj na pojedinca. Mezosistem čini škola, posao i bliža okolina, a egzosistem šira obitelj i okolina s kojom pojedinac nije konstantno u doticaju. Najširi utjecaj na pojedinca čini makrosistem koji podrazumijeva lokalnu zajednicu, povijesne prilike okoline, politička uvjerenja, zakone i dr. Na svakoj navedenoj razini osoba stupa u odnose i aktivnosti koje su utemeljene na vlastitim i okolinskim uvjerenjima. U skladu s time, ako želimo razumjeti razvoj pojedinca, čak i njegovo starenje, moramo razumjeti interakcije između pojedinca uže i šire okoline (Despot – Lučanin, 2003).

3. PERCEPCIJA OSOBA TREĆE ŽIVOTNE DOBI U DRUŠTVU

Socijalno-psihologijska istraživanja o percepciji osoba treće životne dobi potvrđuju pretežno negativnu sliku o osobama treće životne dobi (Hummert, Gastka, Shaner, Strahm 1994, Tomašić, 2011, Lacković-Grgin, ČubelaAdorić, 2006). Stereotipi i predrasude prema starijim osobama predmetom su brojnih istraživanja, a prije negoli se krene s njihovim prikazom, valja pojmovno odrediti navedene konstrukte.

3.1. Stereotipi i predrasude prema osobama treće životne dobi

Pojam *stereotipa* prvi uvodi Walter Lippmann, pritom opisujući stereotip kao razliku između izvanjskog svijeta i „malih slika“ koje stvaramo u našim glavama. Aronson, Wilson i Akert (2005) stereotip definiraju kao ustaljeni sklop pojednostavljenih i pretjerano uopćenih

osobina o grupi ljudi pri čemu se istovjetne osobine pridaju gotovo svim članovima te grupe, neovisno o stvarnim razlikama među pripadnicima. Prema Pennington (1997) stereotipi su načini svrstavanja ljudi u određene kategorije ili „pretince“, bez promišljanja o njihovim stvarnim karakteristikama, osobinama i sl. Kao takvi, stereotipi su „izobličena stvarnosti“ jer se ne prilagođavaju stvarnim osobinama ličnosti pojedinca. Pennington (1997) ističe tri osobine koje karakteriziraju stereotype:

1. Ljudi se karakteriziraju po vidljivim značajkama kao što su rasa, spol, dob, fizički izgled, nacionalnost i dr.;
2. Nadalje, svim članovima određene grupe pridaje se posjedovanje istih značajki;
3. Na koncu, pojedincu za kojeg se percipira da pripada određenoj grupi pripisuju se iste, stereotipne značajke.

Negativan stav prema starim osobama (npr. da su boležljivi, krhki, nesposobni, depresivni i sl.) dovodi do razvijanja predrasuda i stereotipa s negativnom konotacijom. „Uobičajena vjerovanja o procesu starenja rezultiraju negativnim stereotipima – pojednostavljenim i pristranim nazorima o starim ljudima“ (Schaie, Willis, 2001:16). Takva vjerovanja o procesu starenja neminovno utječu na društvenu sliku o starim ljudima. Valja istaknuti da, iako su neka istraživanja u ovom području fokusirana na problematične, negativne aspekte starenja, do sličnih se rezultata dolazi i korištenjem metoda koje ne favoriziraju negativnu sliku starijih i starenja. Primjer toga je istraživanje autorice Ćubela Adorić (2006, prema Lacković-Grgin, 2004) koja je na temelju korištenja postupka generiranja osobina ispitala stavove studenata Sveučilišta u Zadru prema starijim osobama. Studenti su starije osobe najčešće opisivali kao senilne (56% ispitanika), čangrizave (52%), dosadne (38%), bolesne i boležljive (23%), usporene (15%), nostalgične (15%), uplašene zbog starosti i smrti (15%), zaboravne (12%), preosjetljive (12%), tvrdoglave (10%), bespomoćne (10%). Zabrinjavajući je podatak da većina ispitanika ne nalazi pozitivne osobine pa se tako od pozitivnih osobina ističe tek mudrost (18%) i iskustvo (18%). Od ostalih navedenih pozitivnih osobina kao što su dobronamjernost, nježnost, brižnost čestina biranja je bila ispod 3%. Uzrok takvog negativne percepcije donekle se može opravdati činjenicom kako su studenti prije navođenja ovih osobina odgovarali na niz pitanja vezanih uz segmentaciju životnog vijeka i percepciju vlastitog životnog razvoja. To je jednim dijelom moglo utjecati da se mladi dobno identificiraju sa svojom dobnom skupinom (ostali mladi) te negativno percipiraju sve one koji ne pripadaju toj dobnoj skupini (stari).

U razumijevanju starosti najčešće se oslanjamo na nekoliko dominantnih negativnih stereotipa (Pečjak, 2001): stari ljudi su međusobno slični, senilni, konzervativni, neefikasni i

sebični. Što se tiče pozitivnih stereotipa, oni su znatno rjeđi, a podrazumijevaju suprotan obrazac percipiranja starih kao mudrih, iskusnih, punih ljubavi za svoje najbliže. Stvaranju pozitivnog ili negativnog stereotipa doprinose iskustva i ponašanja stečena sa ostarjelima, ali i zdravim bakaam i djedovima, no nerijetko i na temelju kontakta s bolesnim i nemoćnima starcima koji žive unutar obitelji, u staračkim domovima ili bolnici. Uobičajena vjerovanja o procesu starenja rezultiraju pretežno negativnim stereotipima koji su, kao i ostali stereotipi, pojednostavljeni i pristrani nazori o starijima. Schaie i Willis (2001) navode uobičajena vjerovanja o razvoju odraslih i starenja koji nemaju mnogo znanstvenih dokaza za ili protiv. Neka vjerovanja su djelomično točna, dok su mnoga većinom ili potpuno netočna. Campbell (1967, prema Pennington, 1997) predlaže i četiri osnovne posljedice stereotipa na predrasude i diskriminaciju:

1. Stereotipi djeluju na način da precjenjuju stvarne razlike koje postoje između grupa.
2. Stereotipi podcjenjuju razlike unutar grupe.
3. Stereotipi izobličavaju stvarnost jer precjenjivanje razlika između grupa i podcjenjivanje razlika unutar grupe nerijetko nema veze s pravom istinom.
4. Stereotipi su negativni stavovi koje ljudi koriste s ciljem opravdanja diskriminacije ili potencijalnog sukoba s drugima.

Stereotipi mogu rezultirati pristranostima i predrasudama. *Predrasude* se odnose na opću strukturu stava i njegovu emocionalnu komponentu. Definiraju se kao neprijateljski ili negativni stav prema prepoznatljivim pripadnicima neke grupe. Perišin, Kufrin (2009:31) ističu definiciju *predrasuda* Ivana Šibera (1998) koji ih definira kao „Izrazito apriorne stavove, donesene prije rasuđivanja, koji se temelje na snažnom emocionalnom odnosu, najčešće negativne i teško promjenjive“, a *stereotype* kao „Generalizirana shvaćanja o osobinama pripadnika pojedinih društvenih grupa“. Može se zaključiti da stereotipi sami po sebi nisu štetni već to postaju kada su povezani s predrasudama – pogrešnim vrednovanjem osoba ili društvenih grupa gdje je stav usvojen kao istina. Palmore (1999) izdvaja devet negativnih, ali i osam pozitivnih stereotipa koji su povezani sa starenjem:

- a) *negativni stereotipi*-boležljivost, starost, ružnoća, umno nazadovanje, gubljenje pamćenja, beskorisnost, izoliranost, siromaštvo i depresija
- b) *pozitivni stereotipi* - ljubaznost, mudrost, pouzdanost, bogatstvo, politički utjecaj, sloboda, vječna mladost i sreća (koriste se za borbu protiv dobne diskriminacije i ageizma).

3.2. Ageizam/dobizam

Uzimajući u obzir dva polariteta pojma „*stereotip*“ (pozitivni i negativni) isto se može pronaći u terminu ageizma/dobizma pri čemu postoje dva pola termina: tzv. dobroćudni (doživljaj starih osoba kroz sažaljenje) i zloćudni (netrepeljivost i odbojnost). Ageizam/dobizam je posljedični termin negativnog stava koji stvara čvršće tkivo ponašanja i mišljenja u obliku predrasuda i netrepeljivosti/nesnošljivosti prema starim osobama.

Osim stereotipa i predrasuda, u novije se vrijeme sve više govori o *ageizmu* kojeg karakterizira nepriznavanje ili ograničavanje prava starosnih skupina (Damjanić, 2007). Pojam ageizam (eng. *ageism*) dolazi od engleske riječi *age* što znači dob, starost, godine života. Pojam je prvi upotrijebio Robert Butler 1969. godine kako bi opisao proces stereotipizacije i diskriminacije ljudi isključivo na osnovi kalendarske starosti. Pojam koji se veže s podcjenjivanjem starijih osoba i diskriminacijom naziva se ageizam. Ageizam se može odnositi na npr. mlade kad senjihove ideje odbacuju jer se smatra da zbog svoje mladosti i neiskustva nisu dovoljno dobre, međutim prema definiciji ageizam se prvenstveno odnosi na starije osobe (Miljković i Rijavec, 2008). Pečjak (2001: 86) donosi nekoliko *definicija ageizma*: „Diskriminacija na osnovi kalendarske starosti. Određivanje sposobnosti i propisivanje društvenih uloga isključivo na temelju životne dobi. Gledište koje ne prihvaća individualni pristup starijim osobama nakon određenog broja godina“. S druge strane i Perišin i Kufrin (2009) ističu da je ageizam povezan sa stereotipima i predrasudama koje netko ima prema starijim osobama. Palmore (1999) definira ageizam kao bilo koji oblik predrasude ili diskriminacije prema određenoj starosnoj skupini, a uključuje negativne stereotipe (npr. stariji ljudi su senilni, čangrizavi, bolesni) ili negativne stavove temeljene na stereotipima (npr. vjerovanje da je starost najgore doba života).

Schaie i Willis (2001:19) ističu „Diskriminacija starijih samo zbog njihove dobi naziva se „ageism“ (dobne predrasude), razmjerno novi „-izam“ koji se pojavio uz rasizam i seksizam (rasne i spolne predrasude)“. Iz navedenog je vidljivo da se individualne razlike među pojedincima ne uzimaju u obzir te im se pripisuju jednake osobine (senilnost, usamljenost, pasivnost, ljutnja, nervoza i sl.). U opisima starijih dominira negativni ageizam, dok je pozitivni ageizam rjeđa pojava. Pozitivan ageizam podrazumijeva stereotipe koji idu u „korist“ starijih osoba, kao što su jeftinije, besplatne ili brže zdravstvene usluge, bolji financijski status za razliku od mladih i sl. Valja istaknuti kako je pozitivni ageizam također samo jedno viđenje, percepcija o starima koja ne mora nužno biti točna.

Uzroci ageizma mnogobrojni su, a najčešće se vežu uz društvene, ekonomske i socijalne uzroke. Formosa (2001) ističe četiri čimbenika koji su doprinijeli negativnoj slici starenja. Prvi čimbenik odnosi se na strah od smrti koja se percipira kao prijestup prema sebi, a ne kao normalni i predvidljivi dio života svakog čovjeka. Takva percepcija naročito dominira u zapadnim društvima gdje je uočen visok stupanj ageizma, za razliku od istočnih zemalja koje život i smrt smatraju dijelom isprepletenog i neprekinutog ciklusa. Drugi čimbenik koji doprinosi ageizmu je sve veći naglasak na društvu i kulturi mladih. Primjer toga su mediji koji stavljaju naglasak na mladost, tjelesnu privlačnost, seksualne aktivnosti i dr. sadržaje koji ističu trend mladosti. Nadalje, treći čimbenik odnosi se na ekonomske sposobnosti osobe. U tom pogledu, djeca i stariji se promatraju ekstremnim skupinama koje ne pridonose ekonomskom rastu. Međutim, djecu se promatra kao buduće ekonomske potencijale u koje vrijedi ulagati, dok se starije osobe percipira ekonomskim troškom budući da nisu produktivni u ekonomskom smislu. Samim time, stariji su diskriminirani i podcijenjeni. Posljednji, četvrti čimbenik odnosi se na znanstveni prikaz starenja koji se donedavno temeljio isključivo na gerontološkim istraživanjima institucionaliziranih osoba čija je razina sposobnosti bila izrazito niska (Formosa, 2001). Palmore (1999) osim navedenog, uzrok ageizma vidi i u povećanju starijeg stanovništva naspram onih mlađih ili srednjih godina. Ističe i politički aspekt koji je povezan s porastom starijeg stanovništva u kojem upravo oni čine većinu glasačkog tijela te time odlučuju o bitnim pitanjima.

Može se zaključiti kako su uzroci ageizma slični izvorima rasizma i drugih diskriminacija koje su u bitnom reakcija na osjećaj ugroženosti. U ovom slučaju, to je reakcija na starije stanovništvo koje je u značajnom porastu stoga se mlađe generacije osjećaju ugroženo u strahu da neće moći i znati odgovoriti njihovim potrebama i zahtjevima. Starije osobe podsjećaju na vlastitu prolaznost i smrtnost stoga ljudi razvijaju stereotipe kao svojevrsne mehanizme samoobrane. Također, ageizam se može promatrati u kontekstu sve veće segregacije starijeg stanovništva s obzirom da je sve manji broj obitelji u kojima žive nekoliko generacija zajedno. Mlađe generacije time nemaju previše mogućnosti za upoznavanje sa starima što ostavlja prostora za razvijanje stereotipa, predrasuda i diskriminacije, prvenstveno radi neznanja o potrebama starosne populacije. Perišin i Kufrin (2009) ističu da ageizam ne postoji u hrvatskom zakonodavstvu, o njemu se ne priča u javnim raspravama iako je prisutan, kako u medijima, tako i u drugim institucijama

3.3. Prevladavanje stereotipnih predodžbi i ageizma

Na temelju iznesenih rezultata raznih istraživanja uočava se sveprisutnost i sveobuhvatnost stereotipa prema osobama treće životne dobi. Velika većina ih je negativnog predznaka, dok je

onih pozitivnih daleko manje. Činjenica kako svaka osoba stvara pozitivne i negativne stavove i mišljenja o starijim osobama nameće potrebu stvarnog upoznavanja sa osobinama i karakteristikama starijim osobama te osvješćivanje nepravednosti krutog svrstavanja starijih ljudi u određene kategorije. Prvotno, valja istaknuti kako su stereotipi ustaljen sklop relativno trajnih shema koje se ne mogu olako promijeniti. To potvrđuje i eksperiment autorica Kunda i Oleson (1997, prema Aronson i sur. 2005) koje su utvrdile da ljudi unatoč tome što su suočeni s primjerima koji ugrožavaju postojeće stereotipe, iste ne mijenjaju te su skloni zanemariti izuzetke koji odstupaju od pravila. Time zapravo jačaju svoja stereotipna vjerovanja. U nastojanju revidiranja i mijenjanja postojećih stereotipa, Webber i Crocker (1983, prema Aronson i sur.2005).Webber i Crocker predlažu sljedeća tri modela:

1. *Model knjigovodstva* – teorija prema kojoj svaka informacija nesukladna stereotipu rezultira postupnim mijenjanjem istog.
2. *Model obrata* – teorija koja ističe kako se stereotipi mijenjaju, nerijetko i radikalno kao reakcija na nove informacije.
3. *Model podtipova* – teorija prema kojoj informacije nesukladne stereotipu dovode do stvaranja novih podtipova ili podkategorija stereotipa kako bi se prilagodilo dobivenim informacijama bez mijenjanja početnog stereotipa. Dodatnim istraživanjem autorice su utvrdile kako je model knjigovodstva i podtipova doveo do slabljenja postojećih stereotipa, dok model obrata nije.

Tomečak, Štambuk i Rusac (2014) promišljajući o načinima smanjivanja stereotipa, predrasuda i diskriminacije (ageizma) zagovaraju važnost poduzimanja aktivnosti na svim razinama (individualnoj, međuljudskoj i međugrupnoj), a koje uključuju: rad na demitologizaciji postojećih mitova o starenju, povećani kontakt među grupama (stjecanje poznanstva i prijateljstva), viši stupanj obrazovanja, prihvaćanje desegregacije kao neizbježne, poticanje suradničkog nasuprot natjecateljskog ozračja, pridavanje značaja povijesti odnosa između različitih grupa, isticanje zajedničkih (nadređenih) ciljeva, svjesnu kontrolu stereotipa i društvene svijesti te stjecanje prikladnih znanja i edukacija o procesu starenja. U pogledu ispravnog definiranja starenja, od iznimne je važnosti uočavanje različitih pogleda na starenje; s jedne strane kao procesa dobitaka, dok s druge procesa gubitaka. Pritom starenje kao dvostruki proces podrazumijeva dobivanje u ranijoj dobi (iskustvo, rast inteligencije), a gubljenje u kasnijoj dobi (slabljenje pamćenja).

Autorice Galić i Tomasović Mrčela (2014) također smatraju kako u nadilaženju stereotipa i predrasuda pomažu interakcije sa starijima te informiranje o procesu starenja s naglaskom na

razumijevanju raznolikosti procesa starenja. Stoga je nužno isticanje važnosti međugeneracijskog druženja i suradnje mladih i starih kao i poticanje iste. Međusobno druženje i učenje neminovno doprinosi upoznavanju i prihvaćanju starijih kao vrijednih izvora informacija i suradnika koji žele pomoći i poticati razvoj mlađih generacija. Najveća uloga u mijenjaju stereotipa upravo je dana samom pojedincu koji promišljajući o pozitivnim osobinama i mogućnostima starijih može prihvatiti dobrobiti koje suživot dviju generacija nosi. Dopuštajući samom sebi da upoznamo stariju osobu doprinosimo stvaranju boljeg okruženja u kojem dvije generacije uživaju međusobno poštovanje i naklonost. Jedan od pozitivnih primjera je jednosemestralni kolegij „Pedagogija treće životne dobi“ koji je pokrenut u akademskoj godini 2014./2015. na Odsjeku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Rijeci. Kroz društveno korisno učenje, studenti su imali priliku steći znanja o starosti i starenju te razvijati osjećaj korisnosti, razvoj empatije, razvoj tolerancije i mijenjanje predrasuda (Zloković, Zovko, Vukobratović, 2018). Razmatrajući model učenja u zajednici kao pozitivan primjer iz prakse iste autorice smatraju da „suradnja i iskustvo svih uključenih (studenti, udruge/institucije, nositeljice kolegija), jasno potvrđuju potrebu zapošljavanja ne samo pedagoga već i andragoških djelatnika u udrugama /institucijama koje rade na području savjetovanja, educiranja i senzibiliziranja mladih o pitanjima kvalitete života osoba treće životne dobi, a studentima pružaju mogućnost da kroz neposrednu suradnju s korisnicima uvide svoje sklonosti i interese koje se nadograđuju na motivaciju za pomaganjem“ (2018:50).

Od političkih djelovanja, neki smatraju učinkovitim lobiranje i kolektivne kampanje u korist starijih osoba. Jedna od organizacija koja se uzima kao model kolektivnog djelovanja starijih je pokret „*Gray Panthers*“ (Sive pantere). Ovaj je pokret 1970. godine započela Maggie Huhn zajedno s pet umirovljenika prosvjedujući protiv rata u Vijetnamu. Pokret Sivih pantera evoluirao je u pokret koji za cilj ima zaštitu starijih osoba od raznih oblika diskriminacije te usmjerenost na istraživanje i analiziranje raznih aspekata starosti. Također, pokret se zalaže za davanje preporuka u osmišljavanju i provođenju nacionalnih politika u korist starijih osoba (jeftiniji smještaj, fleksibilno radno mjesto, vrijeme umirovljenja, promocija međugeneracijske suradnje i sl.). Hughe (1995, prema Formosa 2001) ističe kako se borba protiv ageizma i dobnih stereotipa može potaknuti isticanjem principa:

- *osobnosti* - percipiranje starije osobe prvenstveno kao osobe, a tek onda kao starijeg člana društva;
- *građanstva* - starije osobe ne smiju se doživljavati isključivo kao konzumenti, već kao građani sa svim pripadajućim pravima;

- *postignuća* - borba protiv nametnutih dobnih stereotipa treba imati za cilj promociju starosti na način da se stvori društvo koje starost percipira vrijednim dostignućem za pojedinca i društvo u cjelini.

Također, isti autor navodi pet načela kojima se pojedinci i društvo trebaju voditi kako bi se smanjili dobnii stereotipi i diskriminacija starijih osoba, a odnose se na:

1. *Oснаživanje*– priznavanje i omogućivanje starijim osobama da preuzmu i drže kontrolu nad svojim životom čime im se priznaje sloboda, dostojanstvo, autonomija u donošenju odluka.
2. *Sudjelovanje*– poštivanje i uključivanje starijih osoba u donošenju odluka.
3. *Izbor*– starijim osobama treba dati priliku da donose vlastite izbore i promišljaju o ishodima svojih odluka i postupaka.
4. *Integracija*– starije osobe žele živjeti u zajednici ljudi različite dobi. Stoga, ističe se važnost uključivanja starijih osoba u zajednicu te izbjegavanje segregacije starijih unutar iste dobne skupine ljudi.
5. *Normalizacija*– starije osobe moraju imati mogućnost življenja na isti način te uz istu ili bolju kvalitetu života kao i ostali članovi društva.

4. PREGLED NEKIH ISTRAŽIVANJA O STAVOVIMA PREMA OSOBAMA TREĆE ŽIVOTNE DOBI

Istraživanja na temu stereotipa prema starijim osobama brojna su stoga je nužno dati njihov pregled. Socijalno-psihologijska istraživanja stereotipa o starijima datiraju unazad 60 godina, a potvrđuju pretežno negativnu sliku o starima.

Hummert, Gastka, Shaner i Strahm (1994) došli su do rezultata kako se negativno percipiranje starijih osoba ne razlikuje među mlađim osobama, osobama srednje dobi i starijima. Razlike se uočavaju jedino u složenosti prikaza stereotipa pa tako starije osobe imaju složenije pretpostavke o starenju za razliku od mlađih osoba i osoba srednje dobi. Pritom starije osobe i osobe srednjih godina imaju daleko više negativnih stavova o starima negoli mladi.

Istraživanje provedeno među mentorima Slovenskog Sveučilišta za treću dob pokazalo je kako većina osoba zaduženih za provođenje programa sa starijima, iste te stare još uvijek promatra pretežno negativno, a neke od karakteristika koje im pridaju su: zahtjevni, zaboravni, spori, željni pozornosti, neprilagođeni, tužni, ranjivi, posesivni, ovisni o drugima, bespomoćni, apatični, prestrašeni, nekorisni, lijeni, osamljeni, smanjenih intelektualnih sposobnosti i dr. Pozitivnih karakteristika znatno je manje, a među navedenim ističu se sljedeće: aktivni, veseli, ljubazni, spremni pomoći (naročito mladima), zahvalni, velikog znanja i bogatog iskustva,

druželjubivi, poslušni, znatiželjni, nasmijani i sl. (SUTŽO1¹, 2015 prema Krajnc, 2016). Negativni stereotipi nisu dosljedni kada stariji ljudi procjenjuju starije ljude općenito ili tipičnu staru osobu. No, to nužno ne znači da stariji svoju skupinu vrednuju povoljnije nego mlađe ljude, već je to uvelike određeno pristranošću prema vlastitoj dobnoj skupini.

Do sličnih rezultata je došla i autorica Tomašić (2011) koja je na uzorku adolescenata pronašla pozitivnije eksplicitne i implicitne stavove mladih prema osobama mlađe i srednje dobi za razliku od starijih. Adolescenti su pritom starije ljude procijenili pozitivno, no uspoređujući to sa stavom prema mladim ljudima, uočava se negativniji stav prema starima.

Rezultati istraživanja autorice Tisaj (2017) na uzorku od 160 učenika srednjih škola medicinskog i gimnazijskog pokazuju da stariji učenici imaju značajno veće znanje o starenju, a time i pozitivnije mišljenje o starosti i starenju. Općenito, učenici imaju dostatno znanje o starosti i starenju bez obzira na obrazovni smjer. Stanovanje sa starijim osobama ne utječe na mišljenje učenika o starijim osobama. Učenici imaju pretežno neutralan do blago pozitivan stav o starijim osobama. Iz dobivenih rezultata može se zaključiti da više znanja o starenju vodi boljem mišljenju učenika o starenju i starosti. Stanovanje učenika sa starijim osobama ne utječe na mišljenje o njima.

Valja istaknuti da, iako su neka istraživanja u ovom području fokusirana na problematične, negativne aspekte starenja, do sličnih se rezultata dolazi i korištenjem metoda koje ne favoriziraju negativnu sliku starijih i starenja. Primjer toga je istraživanje autorice Ćubela Adorić (2004, prema Lacković-Grgin, Ćubela Adorić, 2006) koja je na temelju korištenja postupka generiranja osobina ispitala stavove studenata Sveučilišta u Zadru prema starijim osobama. Studenti su starije osobe najčešće opisivali kao senilne (56% ispitanika), čangrizave (52%), dosadne (38%), bolesne i boležljive (23%), usporene (15%), nostalgične (15%), uplašene zbog starosti i smrti (15%), zaboravne (12%), preosjetljive (12%), tvrdoglave (10%), bespomoćne (10%). Zabrinjavajući je podatak da većina ispitanika ne nalazi pozitivne osobine pa se tako od pozitivnih osobina ističe tek mudrost (18%) i iskustvo (18%). Od ostalih navedenih pozitivnih osobina kao što su dobronamjernost, nježnost, brižnost čestina biranja je bila ispod 3%. Uzrok takvog negativne percepcije donekle se može opravdati činjenicom kako su studenti prije navođenja ovih osobina odgovarali na niz pitanja vezanih uz segmentaciju životnog vijeka i percepciju vlastitog životnog razvoja. To je jednim dijelom moglo utjecati da se mladi dobno identificiraju sa svojom dobnom skupinom (ostali mladi) te negativno percipiraju sve one koji ne pripadaju toj dobnoj skupini (stari).

¹SUTŽO1- Slovenska univerza za tretje zivljenjsko obdobje

Ručević, Tomašić i Toter (2015) provele su istraživanje s ciljem ispitivanja razlika u stavovima prema starijim osobama kao i razlika u setovima stereotipa i očekivanja vezanih uz starenje. Također, istraživanje je imalo za cilj utvrditi učinke kvalitete i učestalosti kontakata sa starijima na stav prema njima. U istraživanje je bilo uključeno 218 ispitanika, od toga 96 ispitanika kasne odrasle dobi i 122 ispitanika rane odrasle dobi. Ispitanici kasne odrasle dobi bili su stariji od 60 godina života, dok su ispitanici rane odrasle dobi imali između 18 i 25 godina života. Rezultati pokazuju kako se mlađe i starije osobe ne razlikuju u stereotipima prema starenju i starijima, štoviše prisutan je blago pozitivan stav obiju skupina prema starijim osobama. Pritom starije osobe koriste daleko veći broj opisa osobina kojima nastoje opisati vlastitu dobnu skupinu. Pozitivan rezultat svakako je činjenica da mladi smatraju da će starije osobe u starijoj životnoj dobi zadržati visoku razinu fizičkog i mentalnog zdravlja. Općenito, odrednice „uspješnog starenja“ prisutnije su kod mlađih ispitanika što je, prema rezultatima, odraz kvalitetnijih i učestalijih kontakata s bakama i djedovima. Nadalje, hijerarhijskom klaster analizom autorice su nastoje ispitati strukturu stereotipa prema starijim osobama. Tako su kod sudionika rane odrasle dobi utvrđena tri klastera, dok kod starijih odraslih četiri klastera, a nazvani su „savršena baka/djed“, „onaj koji uspješno stari“ i „susjed“. Strukture stereotipa dobivene ovim istraživanjem u bitnom se preklapaju s kategorijama stereotipa o starima koji se spominju unutar istraživanja Hummert i sur. (1994), a odnose se na opise starijih unutar sljedećih kategorija: „zlatna dob“ (osobine poput zdrav, inteligentan, samostalan), „savršena baka/djed“ (ljubazan, velikodušan, podržavajući, orijentiran na obitelj), „čangrizav“ (mrzovoljan, tvrdoglav, ogorčen, sebičan), „konzervativan“ (ponosan, domoljuban, nostalgичan), „povučen“ (tih, zaboravljiv, naivan, zabrinut), „očajavajući“ (utučen, zanemaren, usamljen) te „kronično oslabljeni“ (bolestan, senilan, usporen, umoran). Vidljivo je kako su neki stereotipi pozitivni, primjerice „savršena baka/djed“ koji podrazumijeva pozitivne osobine poput brižnosti, nesebičnosti, zahvalnosti, sreće, pouzdanosti, nježnosti i sl. S druge strane, stereotip „čangrizavac“ je po svom sadržaju negativan te obuhvaća osobine kao što su ogorčenost, nefleksibilnost, zahtjevnost, neraspoloženost, sebičnost i sl. Način na koji pojedinac razmišlja o navedenim osobinama uvelike će uvjetovati njegov stav prema starijoj osobi.

Daljnja istraživanja autorica Jelenec i Steffens (2002) potvrđuju da se pozitivne kategorije pozitivnije evaluiraju od negativne kategorije ili kategorije „stariji ljudi“. Zanimljivo je da između negativne kategorije i kategorije „stariji ljudi“ nije bilo značajne razlike što dodatno potvrđuje kako konotacija „stariji“ asocira na nešto negativno. Također, kategorija

„stariji“ kod mladih je jednako negativno vrednovana kao i podtip „čangrizavac“ što nameće zaključak da mladi promišljajući o starijima automatski aktiviraju negativni podtip.

Istraživanja strukture stereotipa o starima (Hummert i sur., 2002) potvrđuju da usporedno s dobi ispitanika raste broj potkategorija kojima opisuju starije. Shodno tome, stariji češće stvaraju veći broj potkategorija nego ispitanici mlađe i zrele dobi. Uz prethodno navedene setove stereotipa, stariji svojoj grupi dodaju još nekoliko potkategorija; pozitivne poput „aktivist“ i „susjed iz provincije“ te negativne kao što su „egocentrik“, „boležljiv“, „elitist“. Prema Lacković-Grgin i Čubela Adorić (2006) ovakvo dobno ilustriranje kroz povećanje podtipova nije novost, već odraz dobro demonstrirane tendencije u međugrupnoj percepciji na temelju koje varijabilitet unutar grupe opažamo manjim ako istoj toj grupi ne pripadamo. Tako, ukoliko ne pripadamo skloni smo sve članove percipirati jednako („svi stari su isti“), dok pripadanjem grupi razlikujemo članove međusobno („nismo svi isti, ima više tipova starijih“). Sklonost većoj diferencijaciji raste s dobi, a kod starijih ona je odraz većeg iskustva.

U istraživanjima o stereotipima prema starijima vidljiva je negativna percepcija mladih prema starijima u pogledu smanjene kompetentnosti starijih uzrokovane slabljenjem kognitivnih sposobnosti. Starije se osobe stereotipizira u domeni radne sposobnosti i mogućnosti stjecanja novih znanja. Iako imaju snažnih potencijala i bogato životno i radno iskustvo, starije su osobe često podcijenjene što potvrđuje i Haywardovo istraživanje iz 1997. godine (prema Schaie i Willis, 2001). Rezultati istraživanja pokazali su kako 30% menadžera zaduženih za regrutiranje novog kadra smatra da stariji radnici puno teže savladavaju nove vještine. Isto tako, 34% njih smatra da se starije osobe teško prilagođavaju novim tehnologijama, dok gotovo isti postotak njih drži da su stariji previše oprezni. Prema 79% menadžera puno je bolji izbor mlađi kandidat kojeg su skloni manje kritizirati za pogreške u odnosu na starije ispitanike. No, čini se da poslodavci nisu dovoljno svjesni potencijala starijih ljudi koji posjeduju znanje i iskustvo. Općenito, stariji iako se razlikuju po načinu savladavanja znanja, oni i dalje imaju velik potencijal ukoliko im se omogući učenje na način koji odgovara njihovim mogućnostima (više ponavljanja, naglašavanja i sl.). Komunikacija sa starijim ljudima nerijetko je obilježena stereotipnim ponašanjima i navikama. Paradoksalno je da ljudi s pozitivnim stavovima prema starijim osobama u komunikaciji s njima iskazuju negativne stereotipe.

Istraživači u ovom području razlikuju dvije vrste negativne komunikacije, a odnose se na prekomjerno prilagođavanje (akomodiranje) i tepanje. Prekomjerno prilagođavanje podrazumijeva pretjeranu pristojnost, glasniji i sporiji govor, povisivanje intonacije i korištenje jednostavnijih rečenica. Takvo ponašanje uvelike je odraz stereotipnog vjerovanja da stariji

ljudi nužno imaju problema sa sluhom, da su smanjenog intelekta te općenito slabijeg kognitivnog funkcioniranja. Drugi oblik negativne komunikacije očituje se u ponašanjima koja su karakteristična za razgovor s djecom (tzv. *baby talk*). U duhu hrvatskog jezika koristi se termin „tapanje“ koje je u interakciji sa starijima vidljivo kroz pojednostavljivanje rečeničnih sklopova te visoku i pretjeranu intonaciju. Istraživanja o primjerenosti ovakvog načina komuniciranja sa starijima su oprečna; s jedne strane podaci pokazuju kako neki stariji imaju pozitivan stav prema ovakvom razgovoru jer se osjećaju bolje. Preferiranje ovakvog načina razgovora povezuje se s nižim funkcionalnim sposobnostima osobe koja u takvom razgovoru vidi smirujući učinak. S druge strane, rezultati istraživanja govore o tome kako starije osobe ne vole navedeni način komuniciranja te nerijetko odbijaju ljude koji im se obraćaju na takav način jer to doživljavaju ponižavajuće.

5.METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

5.1. Problem istraživanja

Prethodno razmatrana istraživanja pokazuju kako starije osobe nisu zadovoljne odnosom društva prema njima, posebice mladih koji ih često ignoriraju, zapostavljaju te ne pokazuju poštovanje što u konačnici dovodi do negativnih posljedica u vidu marginalizacije i isključivanja starijih osoba iz društva.

S obzirom na sve navedeno nužno je promišljati o međugeneracijskom razumijevanju pa tako problem istraživanja obuhvaća ispitivanje znanja i informacijakojamlađi imaju o starosti i starenju, njihovim stavovima o osobama treće životne dobi te iskustvu međugeneracijskog (su)života te u konačnici ispituje jesu li mladi društveno angažirani u programima koji razvijaju socijalnu osjetljivost prema osobama treće životne dobi.

5.2. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati stavove mladih prema osobama treće životne dobi. Pri tome se posebno ispituju saznanja mladih o starosti istarenju te razina njihove društvene uključenosti u programe skrbi za osobe treće životne dobi. Uz to, cilj istraživanja je ispitati kvalitetu međugeneracijskog (su)života i kvalitetu odnosa s osobama treće životne dobi u njihovom neposrednom okruženju (baka i/ili djed).

5.3.Specifični ciljevi istraživanja

1. Kakva znanja i informacije imaju srednjoškolci o starenju i starosti?

2. Koje vještine smatraju potrebnima u razdoblju treće životne dobi?
3. Koje je mišljenje mladih o položaju starijih osoba u društvu?
4. Za koje čimbenike mladi smatraju da pridonose negativnoj slici starenja?
5. Imaju li mladi iskustvo (su)života s osobama treće životne dobi?
6. Postoji li razlika u stavovima mladih prema osobama treće životne dobi s obzirom na iskustvo aktivne participacije kroz društveno koristan rad – volontiranje u Domovima za starije i nemoćne i sl.?

5.4. Hipoteze

1. Postoji statistički značajna razlika u stavovima srednjoškolaca prema osobama treće životne dobi s obzirom na spol.
2. Postoji statistički značajna razlika u stavovima srednjoškolaca prema osobama treće životne dobi s obzirom na dob.
3. Postoji statistički značajna razlika u stavovima srednjoškolaca s obzirom na to žive li u zajedničkom kućanstvu s bakom i/ili djedom.

5.5. Uzorak

U ispitivanju su sudjelovali učenici Prirodoslovne i grafičke škole u Rijeci u školskoj godini 2018./2019. U školu je tijekom ove školske godine upisano ukupno 452 učenika koji su podijeljeni u 18 razrednih odjela. Uzorak ovog istraživanja predstavlja 67 učenika četvrtih razreda od njih ukupno 99. Radi se o namjernom uzorku a razlog tome nalazi se u pretpostavci da učenici četvrtih razreda imaju izvjesno više iskustva ili mogućeg znanja o istraživačkom problemu.

5.6. Varijable

Zavisne varijable

- Saznanja o starosti i starenju
- Znanja i vještine potrebne osobama treće životne dobi
- Stavovi prema osobama treće životne dobi
- Položaj starijih osoba u društvu
- Čimbenici negativne slike starenja

- (Su)život s osobama treće životne dobi
- Iskustvo volontiranja

Nezavisne varijable

- Dob
- Spol
- Mjesto stanovanja

5.7. Postupak prikupljanja podataka

Istraživanje se provodilo tijekom svibnja 2019.godine putem anketnog upitnika. Službeni dopis Odsjeka za pedagogiju – Filozofskog fakulteta u Rijeci s kratkim opisom istraživanja poslan je ravnatelju škole. Nakon pozitivnog očitovanja, anketni upitnik je naknadno poslan putem e-maila na adresu pedagoga i ravnatelja kako bi bili detaljnije upućeni o izgledu anketnog upitnika, a potom je i osobno dostavljen stručnim suradnicima u školi.. Pedagog škole preuzima odgovornost distribucije anketnih upitnika. Termini anketiranja dogovoreni su sa nastavnicima na čijim je satovima izvršeno anketiranje. Za ispunjavanje anketnog upitnika bilo je potrebno 10-15 minuta vremena, te je upitnik bio anonimn. Podaci su prikupljeni u periodu od 6.svibnja do 31.svibnja 2019.godine.

5.8. Instrument istraživanja, obrada i analiza podataka

Anketni upitnik sastoji se od preambule u kojoj su objašnjeni ciljevi i svrha istraživanja kao i okvirno potreban vremenski okvir za njegovo ispunjavanje. Sastoji se od četiri dijela: (I) *Opća skupina pitanja*, (II) *Znanja i informacije o starosti i starenju*, (III) *Stavovi prema osobama treće životne dobi*, (IV) *(Su)život s osobama treće životne dobi*.

Prvi dio anketnog upitnika sastoji se od skupina nezavisnih varijabli: spol, godina rođenja te mjesto stanovanja. Drugi dio anketnog upitnika odnosi se na procjenu saznanja o starosti i starenju. Sadrži tri instrumenta: *s koliko godina je čovjek star/ koja su znanja i vještine najpotrebnije osobama treće životne dobi/uvjeti za stjecanje novih znanja i vještina kako bi*

osobe treće životne dobi mogle aktivno sudjelovati u životu zajednice. Instrument koji se odnosi na ispitivanje saznanja o starosti i starenju preuzet je iz istraživanja Mijoč (2015)².

Radi se o instrumentu koji ispituje koja su znanja i vještine najpotrebnije osobama treće životne dobi a preuzet je iz pilot istraživanja Prava osoba starije životne dobi u Gradu Zagrebu (2013). Treći dio anketnog upitnika čini instrument koji ispituje stavove prema osobama treće životne dobi.

Prve dvije tvrdnje preuzete su iz istraživanja Tisaj (2018)³. Potrebno je napomenuti da su te prve dvije tvrdnje u potonjem istraživanju izvorno preuzete od Centra za zdravstvenu gerontologiju NZJZ Dr. Andrija Štampar, referentnog centra Ministarstva zdravlja Republike Hrvatske za zaštitu zdravlja starijih osoba. Ostale tvrdnje adaptirane su prema tvrdnjama iz priručnika Galić, TomasovićMrčela i sur.(2013)⁴, a neke su samostalno kreirane.

Četvrti dio anketnog upitnika odnosi se na ispitivanje (su)života s osobama treće životne dobi, ispitivanje uzajamnog odnosa s bakom i djedom, te ispitivanje iskustva volontiranja ili pak posjećivanja Doma za starije i nemoćne i/ili Gerontološke centre. Instrument koji donosi pitanja koja se odnose na posjećivanje baka i/ili djedova preuzet je i adaptiran iz istraživanja Mijoč (2015). Ostali instrumenti su samostalno osmišljeni za potrebe ovog istraživanja.

Nakon prikupljanja podataka uslijedila je detaljna analiza anketnih upitnika te njihova obrada putem Statističkog programa za društvene znanosti (SPSS, 18.0). Korištena je statistička metoda Hi kvadrat testa, s Fisherovom korekcijom za manje uzorke. Hi kvadrat test spada u neparametrijske testova i zasniva se na raspodjeli frekvencija unutar tablice kontigencije (a ne na varijabli), za podatke pretpostavljamo da su iz slučajno odabranog uzorka. Ovaj test koristi se u slučaju kad se želi utvrditi da li neke dobivene (opažene) frekvencije odstupaju od frekvencija koje su očekivane pod određenom hipotezom.

²Mijoč, V. (2015). *Istraživanje stavova o osobama starije životne dobi u srednjoškolaca strukovnih škola u Zagrebu*. Sveučilište u Zagrebu. Medicinski fakultet – Sveučilišni diplomski studij sestrinstva. Diplomski rad. Dostupan na <https://repozitorij.mef.unizg.hr/islandora/object/mef%3A678> , pristupljeno 18.02.2020.

³Tisaj, R.(2017). *Mišljenje učenika srednjih škola o starijim osobama* .Sveučilište u Osijeku-Medicinski fakultet. Diplomski rad. Dostupan na : <https://zir.nsk.hr/islandora/object/mefos%3A646>, pristupljeno 18.02.2020

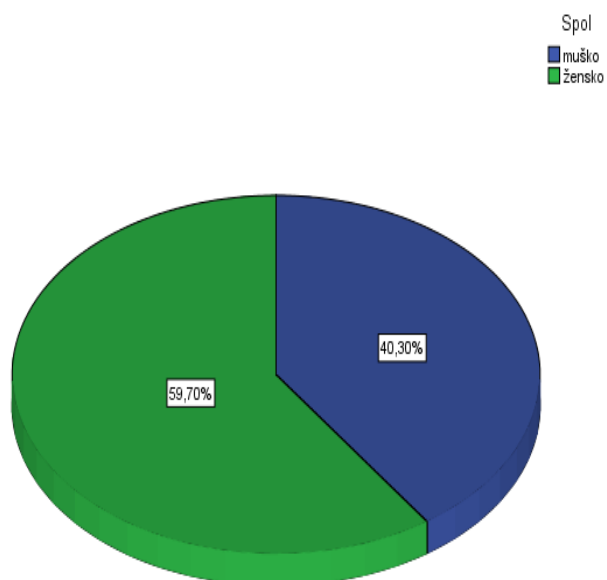
⁴Galić, S. i TomasovićMrčela, N. (2013). *Priručnik iz gerontologije, gerijatrije i psihologije starijih osoba– psihologije starenja*. Osijek: Medicinska škola. Dostupan na <http://www.ss-medicinska-os.skole.hr/upload/ss-medicinska-os/images/static3/1236/File/prirucnik.pdf>, pristupljeno 18.02.2020.

6.INTERPRETACIJA I REZULTATI ISTRAŽIVANJA

6.1. Opća skupina pitanja

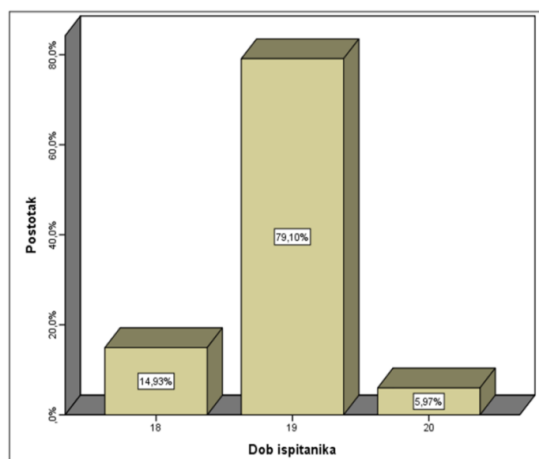
U prvom dijelu anketnog upitnika traženi su odgovori ispitanika na opću skupinu pitanja koja su se odnosila na: spol, godina rođenja (dob) i razred.

Sociodemografska obilježja ispitanika ujedno su uzeta kao zavisne varijable za potrebe istraživanja. Raspodjela odgovora ispitanika (N= 67) prema varijabli spol prikazana je u *Grafikonu 1.*

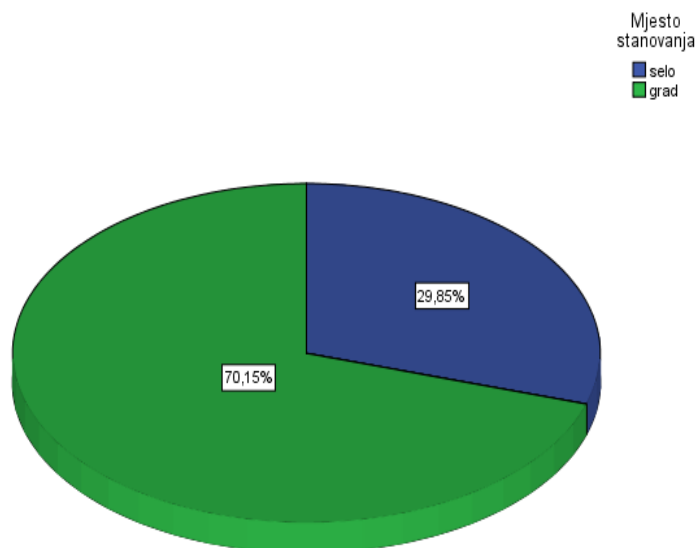
Grafikon 1. Raspodjela odgovora ispitanika s obzirom na spol

Pogledaju li se podaci za dob ispitanika može se uočiti kako je 14,9% ispitanika u dobi 18 godina, 79,1% ima 19 godina, dok 6,0% ima 20 godina (*Grafikon 2.*).

Grafikon 2. Raspodjela ispitanika prema varijabli dob

U *Grafikonu 3.* prikazana je raspodjela ispitanika s obzirom na varijablu mjesto stanovanja pri čemu je 29,9% ispitanika označilo mjesto stanovanja *selo* dok je 70,1% ispitanika označilo kao mjesto stanovanja *grad*.

Grafikon 3. Raspodjela odgovora ispitanika s obzirom na varijablu mjesto stanovanja

6.2. Znanja i informacije o starosti i starenju

Ispitivanje saznanja o starosti i starenju obuhvaća skupinu pitanja koja se odnosi na procjenu saznanja učenika o početku starosti. Pri analizi raspodjele odgovora ispitanika na *pitanje kada je po tvom mišljenju čovjek star* može se uočiti kako 16,4% ispitanika navodi 50-59 godina, 37,3% ispitanika navodi 60 -69 godina, 34,3% navodi 70-79 godina, 7,5% navodi 80-89 godina, dok 4,5% navodi 90 i više godina (*Tablica 1.*)

Tablica 1. Odgovori ispitanika: kada je čovjek star

		N	%
Kada je po tvom mišljenju čovjek star (s koliko godina)	50-59 godina	11	16,4%
	60 -69 godina	25	37,3%
	70-79 godina	23	34,3%
	80-89 godina	5	7,5%
	90 i više godina	3	4,5%
	Ukupno	67	100,0%

Rezultati istraživanja Mijoč (2015) na uzorku srednjoškolskih učenika u Gradu Zagrebu pokazuju slične rezultate. Najveći broj učenika (41,2%) također smatra da je osoba stara u rasponu od šesdeset do šezdeset i devet godina, dok 21,3% učenika smatra da starost započinje u dobi između pedeset i pedeset i devet godina. Na pitanje na znanja i vještine za koja ispitanici

smatraju da su najpotrebniji osobama treće životne dobi raspodjela odgovora ispitanika prikazana je u *Tablici 2*.

Tablica 2. Znanja i vještine potrebne osobama treće životne dobi (%)

		N	%
Što misliš, koja su znanja i vještine danas najpotrebnija starijim osobama:	Da	35	52,2%
	Ne	32	47,8%
Tehnološka i informatička pismenost	Ukupno	67	100,0%
Što misliš, koja su znanja i vještine danas najpotrebnija starijim osobama:	Da	8	11,9%
	Ne	59	88,1%
Znanje stranih jezika	Ukupno	67	100,0%
Što misliš, koja su znanja i vještine danas najpotrebnija starijim osobama:	Da	2	3,0%
	Ne	65	97,0%
Umjetničko izražavanje	Ukupno	67	100,0%
Što misliš, koja su znanja i vještine danas najpotrebnija starijim osobama:	Da	33	49,3%
	Ne	34	50,7%
Tjelesno vježbanje, zdrava prehrana	Ukupno	67	100,0%
Što misliš, koja su znanja i vještine danas najpotrebnija starijim osobama:	Da	26	38,8%
	Ne	41	61,2%
Društvene i građansku vještine	Ukupno	67	100,0%
Što misliš, koja su znanja i vještine danas najpotrebnija starijim osobama:	Da	2	3,0%
	Ne	65	97,0%
Ništa, nema potrebe	Ukupno	67	100,0%
Što misliš, koja su znanja i vještine danas najpotrebnija starijim osobama:	Da	3	4,5%
	Ne	64	95,5%
Ostalo	Ukupno	67	100,0%

Najveći broj ispitanika navodi da su osobama treće životne dobi najpotrebnija znanja koja obuhvaćaju tehnološku i informatičku pismenost (52,2%), slijedi *tjelesno vježbanje, zdrava prehrana* (49,3%) a potom *društvene i građansku vještine* (38,8%).

Zanimljivo je istaknuti rezultate pilot istraživanja koje je provedeno u Gradu Zagrebu (2013) na uzorku od 300 osoba u dobi od 65 i više godine od kojih polovica živi u svom stanu a polovica u Domu za starije i nemoćne donose slične rezultate pri čemu 30,4% ispitanika smatra najvažnijom tehnološkom i informatičku pismenost, zatim znanje stranih jezika i druge discipline (20,1%) a potom umjetničko izražavanje i ručni rad (25%) a najmanje važnim smatraju tjelesno vježbu i zdravu prehranu (6%).

Sljedeće pitanje odnosilo se na ispitivanje mišljenja ispitanika o osiguravanju uvjeta za stjecanje novih znanja i vještina kako bi mogli aktivno sudjelovati u životu svoje zajednice. Kod pitanja

da li bi, po tvom mišljenju, ljudima nakon umirovljenja društvo trebalo osigurati uvjete za stjecanje novih znanja i vještina kako bi oni i tada mogli aktivno sudjelovati u životu svoje zajednice može se uočiti kako 91,0% ispitanika navodi da, dok 9,0% ispitanika navodi ne (Grafikon 4.) pri čemu je 61 ispitanik dao potvrđan odgovor (Tablica 3.)

Tablica 3. Osiguravanje uvjeta za stjecanje novih znanja i vještina

		N	%
Da li bi, po tvom mišljenju, ljudima nakon umirovljenja društvo trebalo osigurati uvjete za stjecanje novih znanja i vještina kako bi oni i tada mogli aktivno sudjelovati u životu svoje zajednice	Da	61	91,0%
	Ne	6	9,0%
	Ukupno	67	100,0%

6.3. Stavovi o osobama treće životne dobi

Naredni instrument ispitivao je stavove o osobama treće životne dobi. Prve dvije tvrdnje preuzete su iz istraživanja Tisaj (2018).

Potrebno je napomenuti da su te prve dvije tvrdnje u potonjem istraživanju izvorno preuzete od Centra za zdravstvenu gerontologiju NZJZ Dr. Andrija Štampar, referentnog centra Ministarstva zdravlja Republike Hrvatske za zaštitu zdravlja starijih osoba.

Ostale tvrdnje adaptirane su prema tvrdnjama iz priručnika Galić, Tomasović Mrčela i sur. (2013) *Priručnik iz gerontologije, gerijatrije i psihologije starijih osoba - psihologije starenja*.

U *Tablici 4.* prikazani su deskriptivni pokazatelji čestica unutar instrumenta.

Tablica 4. Stavovi o osobama treće životne dobi (1/4)

		N	%	\bar{x}	Sd
Broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava	Uopće se ne slažem	0	0,0%		
	Ne slažem se	1	1,5%		
	Ne znam, nisam siguran/na	11	16,4%		
	Slažem se	36	53,7%		
	U potpunosti se slažem	19	28,4%		
	Ukupno	67	100,0%	4,09	,71
Više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina	Uopće se ne slažem	1	1,5%		
	Ne slažem se	2	3,0%		
	Ne znam, nisam siguran/na	25	37,3%		
	Slažem se	22	32,8%		
	U potpunosti se slažem	17	25,4%		
	Ukupno	67	100,0%	3,78	,92

Stavovi o osobama treće životne dobi (1/3)					
Osobe treće životne dobi su aktivniji potrošači	Uopće se ne slažem	4	6,1%		
	Ne slažem se	21	31,8%		
	Ne znam, nisam siguran/na	32	48,5%		
	Slažem se	5	7,6%		
	U potpunosti se slažem	4	6,1%		
	Ukupno	66	100,0%	2,76	,91
Starost nije poželjno životno razdoblje	Uopće se ne slažem	4	6,2%		
	Ne slažem se	18	28,1%		
	Ne znam, nisam siguran/na	21	32,8%		
	Slažem se	12	18,8%		
	U potpunosti se slažem	9	14,1%		
	Ukupno	64	100,0%	3,06	1,14
Osobe treće životne dobi nerijetko su osuđene na društveno neprihvatanje	Uopće se ne slažem	3	4,6%		
	Ne slažem se	10	15,4%		
	Ne znam, nisam siguran/na	32	49,2%		
	Slažem se	15	23,1%		
	U potpunosti se slažem	5	7,7%		
	Ukupno	65	100,0%	3,14	,93
Starost je ponajprije društveno uvjetovani proces	Uopće se ne slažem	6	9,0%		
	Ne slažem se	13	19,4%		
	Ne znam, nisam siguran/na	29	43,3%		
	Slažem se	15	22,4%		
	U potpunosti se slažem	4	6,0%		
	Ukupno	67	100,0%	2,97	1,01
Osobe treće životne dobi su nesposobne za prilagođavanje društveno-kulturnim promjenama suvremenog života	Uopće se ne slažem	9	13,4%		
	Ne slažem se	20	29,9%		
	Ne znam, nisam siguran/na	23	34,3%		
	Slažem se	10	14,9%		
	U potpunosti se slažem	5	7,5%		
	Ukupno	67	100,0%	2,73	1,11
Osobe treće životne dobi imaju krute stavove, nemotivirane su i ne zanimaju ih nove stvari	Uopće se ne slažem	1	1,5%		
	Ne slažem se	18	27,3%		
	Ne znam, nisam siguran/na	19	28,8%		
	Slažem se	17	25,8%		
	U potpunosti se slažem	11	16,7%		
	Ukupno	66	100,0%	3,29	1,09

Stavovi o osobama treće životne dobi (1/2)					
Iskustvo starijih osoba manje je relevantno za moderno društvo	Uopće se ne slažem	3	4,5%		
	Ne slažem se	22	33,3%		
	Ne znam, nisam siguran/na	26	39,4%		
	Slažem se	12	18,2%		
	U potpunosti se slažem	3	4,5%		
	Ukupno	66	100,0%	2,85	,93
Briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji	Uopće se ne slažem	7	10,4%		
	Ne slažem se	22	32,8%		
	Ne znam, nisam siguran/na	26	38,8%		
	Slažem se	9	13,4%		
	U potpunosti se slažem	3	4,5%		
	Ukupno	67	100,0%	2,69	,99
Osobe treće životne dobi teško uče	Uopće se ne slažem	2	3,1%		
	Ne slažem se	7	10,8%		
	Ne znam, nisam siguran/na	24	36,9%		
	Slažem se	27	41,5%		
	U potpunosti se slažem	5	7,7%		
	Ukupno	65	100,0%	3,40	,90
Intelektualni deficit je neizostavni dio starenja	Uopće se ne slažem	3	4,7%		
	Ne slažem se	10	15,6%		
	Ne znam, nisam siguran/na	26	40,6%		
	Slažem se	19	29,7%		
	U potpunosti se slažem	6	9,4%		
	Ukupno	64	100,0%	3,23	,99
Osobe treće životne dobi si u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život	Uopće se ne slažem	6	9,0%		
	Ne slažem se	15	22,4%		
	Ne znam, nisam siguran/na	15	22,4%		
	Slažem se	24	35,8%		
	U potpunosti se slažem	7	10,4%		
	Ukupno	67	100,0%	3,16	1,16
Osobe treće životne dobi su mudre	Uopće se ne slažem	5	7,7%		
	Ne slažem se	9	13,8%		
	Ne znam, nisam siguran/na	20	30,8%		
	Slažem se	25	38,5%		
	U potpunosti se slažem	6	9,2%		
	Ukupno	65	100,0%	3,28	1,07

Stavovi o osobama treće životne dobi (1/1)					
Osobe treće životne dobi nerijetko se ponašaju djetinjasto	Uopće se ne slažem	5	7,5%		
	Ne slažem se	18	26,9%		
	Ne znam, nisam siguran/na	26	38,8%		
	Slažem se	16	23,9%		
	U potpunosti se slažem	2	3,0%		
	Ukupno	67	100,0%	2,88	,96
Osobe treće životne dobi posjeduju sve kvalitete da bi bili savršeni djedovi i bake samo zato što imaju preduvjet koji ispunjavaju njihove godine	Uopće se ne slažem	8	11,9%		
	Ne slažem se	19	28,4%		
	Ne znam, nisam siguran/na	26	38,8%		
	Slažem se	14	20,9%		
	U potpunosti se slažem	0	0,0%		
	Ukupno	67	100,0%	2,69	,94
Osobe treće životne dobi su malo osjetljive za druge dobne skupine. Većinom su egocentrične	Uopće se ne slažem	4	6,1%		
	Ne slažem se	9	13,6%		
	Ne znam, nisam siguran/na	22	33,3%		
	Slažem se	19	28,8%		
	U potpunosti se slažem	12	18,2%		
	Ukupno	66	100,0%	3,39	1,12

Najvišu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: *broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 4,09 dok standardna devijacija iznosi 0,71, nadalje *više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 3,78 dok standardna devijacija iznosi 0,92.

Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: *osobe treće životne dobi posjeduju sve kvalitete da bi bili savršeni djedovi i bake samo zato što imaju preduvjet koji ispunjavaju njihove godine* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 2,69 dok standardna devijacija iznosi 0,94, nadalje *briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 2,69 dok standardna devijacija iznosi 0,99.

U nastavku je prikazano testiranje putem Fisherovog egzaktnog testa za promatrane skale u upitniku s obzirom na *spol, dob, mjesto stanovanja*.

Tablica 5.Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na spol ispitanika (1/3)

		Spol				p*
		Muško		žensko		
		N	%	N	%	
Broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava	Uopće se ne slažem	0	0,0%	0	0,0%	0,523
	Ne slažem se	1	3,7%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	11,1%	8	20,0%	
	Slažem se	15	55,6%	21	52,5%	
	U potpunosti se slažem	8	29,6%	11	27,5%	
	Ukupno	27	100,0%	40	100,0%	
Više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina	Uopće se ne slažem	0	0,0%	1	2,5%	0,932
	Ne slažem se	1	3,7%	1	2,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	10	37,0%	15	37,5%	
	Slažem se	8	29,6%	14	35,0%	
	U potpunosti se slažem	8	29,6%	9	22,5%	
	Ukupno	27	100,0%	40	100,0%	
Osobe treće životne dobi su aktivniji potrošači	Uopće se ne slažem	2	7,7%	2	5,0%	0,264
	Ne slažem se	9	34,6%	12	30,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	9	34,6%	23	57,5%	
	Slažem se	3	11,5%	2	5,0%	
	U potpunosti se slažem	3	11,5%	1	2,5%	
	Ukupno	26	100,0%	40	100,0%	
Starost nije poželjno životno razdoblje	Uopće se ne slažem	1	3,8%	3	7,9%	0,295
	Ne slažem se	4	15,4%	14	36,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	10	38,5%	11	28,9%	
	Slažem se	7	26,9%	5	13,2%	
	U potpunosti se slažem	4	15,4%	5	13,2%	
	Ukupno	26	100,0%	38	100,0%	
Osobe treće životne dobi nerijetko su osuđene na društveno neprihvatanje	Uopće se ne slažem	3	11,1%	0	0,0%	0,184
	Ne slažem se	3	11,1%	7	18,4%	
	Ne znam, nisam siguran/na	15	55,6%	17	44,7%	
	Slažem se	4	14,8%	11	28,9%	
	U potpunosti se slažem	2	7,4%	3	7,9%	
	Ukupno	27	100,0%	38	100,0%	
Starost je ponajprije društveno uvjetovani proces	Uopće se ne slažem	3	11,1%	3	7,5%	0,491
	Ne slažem se	6	22,2%	7	17,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	9	33,3%	20	50,0%	
	Slažem se	6	22,2%	9	22,5%	
	U potpunosti se slažem	3	11,1%	1	2,5%	
	Ukupno	27	100,0%	40	100,0%	

Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na spol ispitanika (1/2)						
Osobe treće životne dobi su nesposobne za prilagođavanje društveno-kulturnim promjenama suvremenog života	Uopće se ne slažem	4	14,8%	5	12,5%	0,837
	Ne slažem se	6	22,2%	14	35,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	10	37,0%	13	32,5%	
	Slažem se	5	18,5%	5	12,5%	
	U potpunosti se slažem	2	7,4%	3	7,5%	
	Ukupno	27	100,0%	40	100,0%	
Osobe treće životne dobi imaju krute stavove, nemotivirane su i ne zanimaju ih nove stvari	Uopće se ne slažem	1	3,8%	0	0,0%	0,466
	Ne slažem se	5	19,2%	13	32,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	7	26,9%	12	30,0%	
	Slažem se	7	26,9%	10	25,0%	
	U potpunosti se slažem	6	23,1%	5	12,5%	
	Ukupno	26	100,0%	40	100,0%	
Iskustvo starijih osoba manje je relevantno za moderno društvo	Uopće se ne slažem	2	7,4%	1	2,6%	0,215
	Ne slažem se	7	25,9%	15	38,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	10	37,0%	16	41,0%	
	Slažem se	5	18,5%	7	17,9%	
	U potpunosti se slažem	3	11,1%	0	0,0%	
	Ukupno	27	100,0%	39	100,0%	
Briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji	Uopće se ne slažem	4	14,8%	3	7,5%	0,714
	Ne slažem se	10	37,0%	12	30,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	8	29,6%	18	45,0%	
	Slažem se	4	14,8%	5	12,5%	
	U potpunosti se slažem	1	3,7%	2	5,0%	
	Ukupno	27	100,0%	40	100,0%	
Osobe treće životne dobi teško uče	Uopće se ne slažem	2	7,7%	0	0,0%	0,545
	Ne slažem se	3	11,5%	4	10,3%	
	Ne znam, nisam siguran/na	10	38,5%	14	35,9%	
	Slažem se	9	34,6%	18	46,2%	
	U potpunosti se slažem	2	7,7%	3	7,7%	
	Ukupno	26	100,0%	39	100,0%	
Intelektualni deficit je neizostavni dio starenja	Uopće se ne slažem	1	3,8%	2	5,3%	0,529
	Ne slažem se	4	15,4%	6	15,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	8	30,8%	18	47,4%	
	Slažem se	9	34,6%	10	26,3%	
	U potpunosti se slažem	4	15,4%	2	5,3%	
	Ukupno	26	100,0%	38	100,0%	

Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na spol ispitanika (1/1)						
Osobe treće životne dobi si u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život	Uopće se ne slažem	2	7,4%	4	10,0%	0,215
	Ne slažem se	10	37,0%	5	12,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	14,8%	11	27,5%	
	Slažem se	9	33,3%	15	37,5%	
	U potpunosti se slažem	2	7,4%	5	12,5%	
	Ukupno	27	100,0%	40	100,0%	
Osobe treće životne dobi su mudre	Uopće se ne slažem	3	12,0%	2	5,0%	0,471
	Ne slažem se	3	12,0%	6	15,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	6	24,0%	14	35,0%	
	Slažem se	12	48,0%	13	32,5%	
	U potpunosti se slažem	1	4,0%	5	12,5%	
	Ukupno	25	100,0%	40	100,0%	
Osobe treće životne dobi nerijetko se ponašaju djetinjasto	Uopće se ne slažem	3	11,1%	2	5,0%	0,821
	Ne slažem se	7	25,9%	11	27,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	11	40,7%	15	37,5%	
	Slažem se	5	18,5%	11	27,5%	
	U potpunosti se slažem	1	3,7%	1	2,5%	
	Ukupno	27	100,0%	40	100,0%	
Osobe treće životne dobi posjeduju sve kvalitete da bi bili savršeni djedovi i bake samo zato što imaju preduvjet koji ispunjavaju njihove godine	Uopće se ne slažem	3	11,1%	5	12,5%	0,368
	Ne slažem se	5	18,5%	14	35,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	11	40,7%	15	37,5%	
	Slažem se	8	29,6%	6	15,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	0	0,0%	
	Ukupno	27	100,0%	40	100,0%	
Osobe treće životne dobi su malo osjetljive za druge dobne skupine. Većinom su egocentrične	Uopće se ne slažem	0	0,0%	4	10,0%	0,187
	Ne slažem se	4	15,4%	5	12,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	6	23,1%	16	40,0%	
	Slažem se	9	34,6%	10	25,0%	
	U potpunosti se slažem	7	26,9%	5	12,5%	
	Ukupno	26	100,0%	40	100,0%	

*Fisherov egzaktni test

Pogleda li se razina signifikantnosti kod *svih promatranih pitanja* može se uočiti kako vrijednost Fisherovog egzaktnog test iznosi više od 0,05 ($p > 0,05$), što znači da nije uočena statistički značajna razlika kod promatranih pitanja s obzirom na *spol* ispitanika.

Tablica 6. Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na dob ispitanika (1/3)

		Dob ispitanika						p*
		18		19		20		
		N	%	N	%	N	%	
Broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava.	Uopće se ne slažem	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	0,918
	Ne slažem se	0	0,0%	1	1,9%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	20,0%	9	17,0%	0	0,0%	
	Slažem se	5	50,0%	29	54,7%	2	50,0%	
	U potpunosti se slažem	3	30,0%	14	26,4%	2	50,0%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	
Više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina.	Uopće se ne slažem	0	0,0%	1	1,9%	0	0,0%	0,612
	Ne slažem se	1	10,0%	1	1,9%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	50,0%	19	35,8%	1	25,0%	
	Slažem se	3	30,0%	18	34,0%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	1	10,0%	14	26,4%	2	50,0%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	
Osobe treće životne dobi su aktivniji potrošači.	Uopće se ne slažem	1	10,0%	2	3,8%	1	25,0%	0,312
	Ne slažem se	6	60,0%	14	26,9%	1	25,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	30,0%	27	51,9%	2	50,0%	
	Slažem se	0	0,0%	5	9,6%	0	0,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	4	7,7%	0	0,0%	
	Ukupno	10	100,0%	52	100,0%	4	100,0%	
Starost nije poželjno životno razdoblje.	Uopće se ne slažem	1	10,0%	3	6,0%	0	0,0%	0,227
	Ne slažem se	5	50,0%	12	24,0%	1	25,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	0	0,0%	19	38,0%	2	50,0%	
	Slažem se	2	20,0%	9	18,0%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	2	20,0%	7	14,0%	0	0,0%	
	Ukupno	10	100,0%	50	100,0%	4	100,0%	
Osobe treće životne dobi nerijetko su osuđene na društveno neprihvatanje.	Uopće se ne slažem	0	0,0%	3	5,8%	0	0,0%	0,670
	Ne slažem se	3	33,3%	6	11,5%	1	25,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	33,3%	27	51,9%	2	50,0%	
	Slažem se	3	33,3%	11	21,2%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	5	9,6%	0	0,0%	
	Ukupno	9	100,0%	52	100,0%	4	100,0%	
Starost je ponajprije društveno uvjetovani proces.	Uopće se ne slažem	2	20,0%	3	5,7%	1	25,0%	0,299
	Ne slažem se	1	10,0%	11	20,8%	1	25,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	40,0%	24	45,3%	1	25,0%	
	Slažem se	3	30,0%	12	22,6%	0	0,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	3	5,7%	1	25,0%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	

Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na dob ispitanika (1/2)								
Osobe treće životne dobi su nesposobne za prilagođavanje društveno-kulturnim promjenama suvremenog života.	Uopće se ne slažem	1	10,0%	7	13,2%	1	25,0%	0,686
	Ne slažem se	3	30,0%	17	32,1%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	40,0%	18	34,0%	1	25,0%	
	Slažem se	1	10,0%	7	13,2%	2	50,0%	
	U potpunosti se slažem	1	10,0%	4	7,5%	0	0,0%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	
Osobe treće životne dobi imaju krute stavove, nemotivirane su i ne zanimaju ih nove stvari	Uopće se ne slažem	0	0,0%	1	1,9%	0	0,0%	0,487
	Ne slažem se	4	40,0%	14	26,4%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	20,0%	17	32,1%	0	0,0%	
	Slažem se	3	30,0%	13	24,5%	1	33,3%	
	U potpunosti se slažem	1	10,0%	8	15,1%	2	66,7%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	3	100,0%	
Iskustvo starijih osoba manje je relevantno za moderno društvo.	Uopće se ne slažem	0	0,0%	3	5,7%	0	0,0%	0,733
	Ne slažem se	5	55,6%	17	32,1%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	33,3%	20	37,7%	3	75,0%	
	Slažem se	1	11,1%	10	18,9%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	3	5,7%	0	0,0%	
	Ukupno	9	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	
Briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji	Uopće se ne slažem	1	10,0%	5	9,4%	1	25,0%	0,419
	Ne slažem se	3	30,0%	17	32,1%	2	50,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	50,0%	21	39,6%	0	0,0%	
	Slažem se	1	10,0%	8	15,1%	0	0,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	2	3,8%	1	25,0%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	
Osobe treće životne dobi teško uče	Uopće se ne slažem	0	0,0%	1	1,9%	1	25,0%	0,268
	Ne slažem se	0	0,0%	7	13,5%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	33,3%	20	38,5%	1	25,0%	
	Slažem se	6	66,7%	20	38,5%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	4	7,7%	1	25,0%	
	Ukupno	9	100,0%	52	100,0%	4	100,0%	
Intelektualni deficit je neizostavni dio starenja	Uopće se ne slažem	0	0,0%	3	5,9%	0	0,0%	0,241
	Ne slažem se	2	22,2%	6	11,8%	2	50,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	55,6%	20	39,2%	1	25,0%	
	Slažem se	1	11,1%	18	35,3%	0	0,0%	
	U potpunosti se slažem	1	11,1%	4	7,8%	1	25,0%	
	Ukupno	9	100,0%	51	100,0%	4	100,0%	

Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na dob ispitanika (1/1)								
Osobe treće životne dobi si u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život	Uopće se ne slažem	0	0,0%	6	11,3%	0	0,0%	0,339
	Ne slažem se	2	20,0%	12	22,6%	1	25,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	20,0%	13	24,5%	0	0,0%	
	Slažem se	6	60,0%	17	32,1%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	5	9,4%	2	50,0%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	
Osobe treće životne dobi su mudre	Uopće se ne slažem	0	0,0%	5	9,8%	0	0,0%	0,902
	Ne slažem se	1	10,0%	7	13,7%	1	25,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	30,0%	16	31,4%	1	25,0%	
	Slažem se	5	50,0%	19	37,3%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	1	10,0%	4	7,8%	1	25,0%	
	Ukupno	10	100,0%	51	100,0%	4	100,0%	
Osobe treće životne dobi nerijetko se ponašaju djetinjasto	Uopće se ne slažem	1	10,0%	3	5,7%	1	25,0%	0,579
	Ne slažem se	2	20,0%	16	30,2%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	30,0%	21	39,6%	2	50,0%	
	Slažem se	4	40,0%	11	20,8%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	2	3,8%	0	0,0%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	
Osobe treće životne dobi posjeduju sve kvalitete da bi bili savršeni djedovi i bake samo zato što imaju preduvjet koji ispunjavaju njihove godine	Uopće se ne slažem	1	10,0%	5	9,4%	2	50,0%	0,472
	Ne slažem se	3	30,0%	16	30,2%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	40,0%	21	39,6%	1	25,0%	
	Slažem se	2	20,0%	11	20,8%	1	25,0%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%	
	Ukupno	10	100,0%	53	100,0%	4	100,0%	
Osobe treće životne dobi su malo osjetljive za druge dobne skupine. Većinom su egocentrične	Uopće se ne slažem	1	10,0%	3	5,8%	0	0,0%	0,362
	Ne slažem se	3	30,0%	5	9,6%	1	25,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	20,0%	20	38,5%	0	0,0%	
	Slažem se	3	30,0%	14	26,9%	2	50,0%	
	U potpunosti se slažem	1	10,0%	10	19,2%	1	25,0%	
	Ukupno	10	100,0%	52	100,0%	4	100,0%	

Pogleda li se razina signifikantnosti kod *svih promatranih pitanja* može se uočiti kako vrijednost Fisherovog egzaktnog test iznosi više od 0,05 ($p > 0,05$), što znači da nije uočena statistički značajna razlika kod promatranih pitanja s obzirom na *dob* ispitanika.

Tablica 7.Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na mjesto stanovanja ispitanika (1/2)

		Mjesto stanovanja				p*
		selo		grad		
		N	%	N	%	
Broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava	Uopće se ne slažem	0	0,0%	0	0,0%	0,912
	Ne slažem se	0	0,0%	1	2,1%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	20,0%	7	14,9%	
	Slažem se	11	55,0%	25	53,2%	
	U potpunosti se slažem	5	25,0%	14	29,8%	
	Ukupno	20	100,0%	47	100,0%	
Više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina	Uopće se ne slažem	1	5,0%	0	0,0%	0,549
	Ne slažem se	1	5,0%	1	2,1%	
	Ne znam, nisam siguran/na	7	35,0%	18	38,3%	
	Slažem se	7	35,0%	15	31,9%	
	U potpunosti se slažem	4	20,0%	13	27,7%	
	Ukupno	20	100,0%	47	100,0%	
Osobe treće životne dobi su aktivniji potrošači.	Uopće se ne slažem	2	10,0%	2	4,3%	0,309
	Ne slažem se	5	25,0%	16	34,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	10	50,0%	22	47,8%	
	Slažem se	3	15,0%	2	4,3%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	4	8,7%	
	Ukupno	20	100,0%	46	100,0%	
Starost nije poželjno životno razdoblje.	Uopće se ne slažem	2	10,0%	2	4,5%	0,866
	Ne slažem se	5	25,0%	13	29,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	7	35,0%	14	31,8%	
	Slažem se	4	20,0%	8	18,2%	
	U potpunosti se slažem	2	10,0%	7	15,9%	
	Ukupno	20	100,0%	44	100,0%	
Osobe treće životne dobi nerijetko su osuđene na društveno neprihvaćanje.	Uopće se ne slažem	1	5,3%	2	4,3%	0,896
	Ne slažem se	3	15,8%	7	15,2%	
	Ne znam, nisam siguran/na	11	57,9%	21	45,7%	
	Slažem se	3	15,8%	12	26,1%	
	U potpunosti se slažem	1	5,3%	4	8,7%	
	Ukupno	19	100,0%	46	100,0%	
Starost je ponajprije društveno uvjetovani proces.	Uopće se ne slažem	0	0,0%	6	12,8%	0,507
	Ne slažem se	4	20,0%	9	19,1%	
	Ne znam, nisam siguran/na	11	55,0%	18	38,3%	
	Slažem se	4	20,0%	11	23,4%	
	U potpunosti se slažem	1	5,0%	3	6,4%	
	Ukupno	20	100,0%	47	100,0%	

Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na mjesto stanovanja ispitanika (1/1)						
Osobe treće životne dobi su nesposobne za prilagođavanje društveno-kulturnim promjenama suvremenog života.	Uopće se ne slažem	3	15,0%	6	12,8%	0,242
	Ne slažem se	8	40,0%	12	25,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	20,0%	19	40,4%	
	Slažem se	2	10,0%	8	17,0%	
	U potpunosti se slažem	3	15,0%	2	4,3%	
	Ukupno	20	100,0%	47	100,0%	
Osobe treće životne dobi imaju krute stavove, nemotivirane su i ne zanimaju ih nove stvari.	Uopće se ne slažem	1	5,0%	0	0,0%	0,350
	Ne slažem se	7	35,0%	11	23,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	20,0%	15	32,6%	
	Slažem se	6	30,0%	11	23,9%	
	U potpunosti se slažem	2	10,0%	9	19,6%	
	Ukupno	20	100,0%	46	100,0%	
Iskustvo starijih osoba manje je relevantno za moderno društvo.	Uopće se ne slažem	2	10,0%	1	2,2%	0,455
	Ne slažem se	8	40,0%	14	30,4%	
	Ne znam, nisam siguran/na	7	35,0%	19	41,3%	
	Slažem se	2	10,0%	10	21,7%	
	U potpunosti se slažem	1	5,0%	2	4,3%	
	Ukupno	20	100,0%	46	100,0%	
Briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji.	Uopće se ne slažem	3	15,0%	4	8,5%	0,144
	Ne slažem se	7	35,0%	15	31,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	10	50,0%	16	34,0%	
	Slažem se	0	0,0%	9	19,1%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	3	6,4%	
	Ukupno	20	100,0%	47	100,0%	
Osobe treće životne dobi teško uče.	Uopće se ne slažem	1	5,3%	1	2,2%	0,271
	Ne slažem se	2	10,5%	5	10,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	10	52,6%	14	30,4%	
	Slažem se	6	31,6%	21	45,7%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	5	10,9%	
	Ukupno	19	100,0%	46	100,0%	
Intelektualni deficit je neizostavni dio starenja.	Uopće se ne slažem	1	5,0%	2	4,5%	0,752
	Ne slažem se	2	10,0%	8	18,2%	
	Ne znam, nisam siguran/na	9	45,0%	17	38,6%	
	Slažem se	5	25,0%	14	31,8%	
	U potpunosti se slažem	3	15,0%	3	6,8%	
	Ukupno	20	100,0%	44	100,0%	

*Fisherov egzaktni test

Pogleda li se razina signifikantnosti kod svih promatranih pitanja može se uočiti kako vrijednost Fisherovog egzaktnog test iznosi više od 0,05 ($p > 0,05$), što znači da nije uočena statistički značajna razlika kod promatranih pitanja s obzirom na mjesto stanovanja ispitanika.

Tablica 8. U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu

		N	%	\bar{x}	Sd
U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Odbačene kao društveno nekorisne.	Uopće se ne slažem	7	10,6%		
	Ne slažem se	14	21,2%		
	Ne znam, nisam siguran/na	18	27,3%		
	Slažem se	21	31,8%		
	U potpunosti se slažem	6	9,1%		
	Ukupno	66	100,0%	3,08	1,15
U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Ponižene u svom dostojanstvu.	Uopće se ne slažem	10	14,9%		
	Ne slažem se	18	26,9%		
	Ne znam, nisam siguran/na	26	38,8%		
	Slažem se	10	14,9%		
	U potpunosti se slažem	3	4,5%		
	Ukupno	67	100,0%	2,67	1,05
U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Diskriminirane u javnim službama.	Uopće se ne slažem	6	9,0%		
	Ne slažem se	28	41,8%		
	Ne znam, nisam siguran/na	21	31,3%		
	Slažem se	9	13,4%		
	U potpunosti se slažem	3	4,5%		
	Ukupno	67	100,0%	2,63	,98
U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Prepuštene sami sebi kad imaju životnih problema.	Uopće se ne slažem	8	11,9%		
	Ne slažem se	12	17,9%		
	Ne znam, nisam siguran/na	20	29,9%		
	Slažem se	22	32,8%		
	U potpunosti se slažem	5	7,5%		
	Ukupno	67	100,0%	3,06	1,14
U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Ismijavane zbog starosti.	Uopće se ne slažem	12	17,9%		
	Ne slažem se	22	32,8%		
	Ne znam, nisam siguran/na	19	28,4%		
	Slažem se	10	14,9%		
	U potpunosti se slažem	4	6,0%		
	Ukupno	67	100,0%	2,58	1,13
U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Izolirane od drugih.	Uopće se ne slažem	9	13,4%		
	Ne slažem se	21	31,3%		
	Ne znam, nisam siguran/na	19	28,4%		
	Slažem se	13	19,4%		
	U potpunosti se slažem	5	7,5%		
	Ukupno	67	100,0%	2,76	1,14
U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Neproduktivne.	Uopće se ne slažem	5	7,5%		
	Ne slažem se	23	34,3%		
	Ne znam, nisam siguran/na	20	29,9%		
	Slažem se	12	17,9%		

	U potpunosti se slažem	7	10,4%		
	Ukupno	67	100,0%	2,90	1,12

Analizirajući dobivene rezultate u *Tablici 8.* može se uočiti da najvišu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanje: *u kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Odbačene kao društveno nekorisne* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 3,08 dok standardna devijacija iznosi 1,15.

Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: *u kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu: Ismijavane zbog starosti* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 2,58 dok standardna devijacija iznosi 1,13. S druge strane, ako usporedimo rezultate s rezultatima pilot istraživanja Prava osoba starije životne dobi u Gradu Zagrebu (2013) mogu se uočiti određene razlike: ispitanici koji su bili osobe starije dobi ističu da oni koji žive u svom stanu ili kući u prosjeku više misle da je u našem društvu dostojanstvo starijih osoba poniženo dok ispitanici iz Domova iskazuju viši stupanj slaganja s fizičkim zlostavljanjem.⁵

6.4. Izvori negativne slike starenja

U nastavku su prikazani rezultati koji se tiču čimbenika koji doprinose negativnoj slici starenja: *mediji, odgoj, političari, tradicija, društvo, nitko/netko drugi.*

Tablica 9. Izvori negativne slike starenja

		N	%	\bar{x}	Sd
Tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Mediji	najmanje	8	12,1%		
	2	10	15,2%		
	3	19	28,8%		
	4	21	31,8%		
	najviše	8	12,1%		
	Ukupno	66	100,0%	3,17	1,20
Tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Odgoj	najmanje	6	9,0%		
	2	17	25,4%		
	3	22	32,8%		
	4	11	16,4%		
	najviše	11	16,4%		
	Ukupno	67	100,0%	3,06	1,20
Tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Političari	najmanje	4	6,0%		
	2	15	22,4%		
	3	26	38,8%		

⁵ Instrument pilot istraživanja Prava osoba starije životne dobi u Gradu Zagrebu (2013) je u zadnjoj čestici adaptiran te istraživanje ne obuhvaća *fizičko zlostavljanje već neproduktivnost.*

	4	9	13,4%		
	najviše	13	19,4%		
	Ukupno	67	100,0%	3,18	1,17
Tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Tradicija	najmanje	9	13,6%		
	2	8	12,1%		
	3	24	36,4%		
	4	17	25,8%		
	najviše	8	12,1%		
	Ukupno	66	100,0%	3,11	1,19
Tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Društvo	najmanje	2	3,0%		
	2	4	6,0%		
	3	25	37,3%		
	4	20	29,9%		
	najviše	16	23,9%		
	Ukupno	67	100,0%	3,66	1,01
Tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Nitko	najmanje	20	31,7%		
	2	11	17,5%		
	3	22	34,9%		
	4	5	7,9%		
	najviše	5	7,9%		
	Ukupno	63	100,0%	2,43	1,24
Tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Netko drugi	najmanje	22	35,5%		
	2	9	14,5%		
	3	26	41,9%		
	4	5	8,1%		
	najviše	0	0,0%		
	Ukupno	62	100,0%	2,23	1,03

Najvišu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanje: *tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Društvo* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 3,66 dok standardna devijacija iznosi 1,01.

Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježimo za pitanja: *tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja: Netko drugi* gdje aritmetička sredina odgovora ispitanika iznosi 2,33 dok standardna devijacija iznosi 1,03. Uspoređujući dobivene rezultate s već spomenutim istraživanjem na uzorku osoba starije životne dobi uviđaju se znatne razlike u dobivenim odgovorima pri čemu se najviša vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježi za političare (39,3%), mediji (20,5%) i tradicija (19,6%). Najnižu vrijednost aritmetičkih sredina odgovora ispitanika bilježi se za vjerske ustanove (0,4%).

6.5. (Su)život s osobama treće životne dobi

Skupina pitanja u nastavku obuhvaćala je pitanja koja se odnose na zajednički (su)život s osobama treće životne dobi u istom kućanstvu te iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne i/ili Gerontološkog centra.

Tablica 10. (Su)život s osobama treće životne dobi

		N	%
Zaokruži tko živi u tvom kućanstvu: Majka	Da	65	97,0%
	Ne	2	3,0%
	Ukupno	67	100,0%
Zaokruži tko živi u tvom kućanstvu: Otac	Da	51	76,1%
	Ne	16	23,9%
	Ukupno	67	100,0%
Zaokruži tko živi u tvom kućanstvu: Brat	Da	27	40,3%
	Ne	40	59,7%
	Ukupno	67	100,0%
Zaokruži tko živi u tvom kućanstvu: Sestra	Da	23	34,3%
	Ne	44	65,7%
	Ukupno	67	100,0%
Zaokruži tko živi u tvom kućanstvu: Baka	Da	10	14,9%
	Ne	57	85,1%
	Ukupno	67	100,0%
Zaokruži tko živi u tvom kućanstvu: Djed	Da	6	9,0%
	Ne	61	91,0%
	Ukupno	67	100,0%

U *Tablici 10.* prikazani su odgovori ispitanika pri čemu se može primijetiti kako najveći udio ispitanika živi s *majkom* (97,0%), *ocem* (76,1%), *bratom*(40,3%) i *sestrom* (34,3%). Istraživanje Tisaj (2018.) provedeno na uzorku od 160 učenika gimnazijskog i medicinskog smjera donosi rezultate koji ukazuju da 48% ispitanika živi u zajedničkom kućanstvu s bakom i djedom, samo s bakom njih 39%, samo s djedom 10%, a s tetom samo 3% bez značajnijih razlika prema obrazovnom smjeru.

Sljedeće pitanje odnosilo se na (su)život bake i/ili djeca u kućanstvu u kojemu žive ispitanici i njihovi roditelji (*Tablica 11.*) Može se uočiti da veći postotak ispitanika ne živi s bakom ili djedom (82,1%).

Tablica 11.(Su)život – kućanstvo

		N	%
Živi li tvoj baka ili djed u kućanstvu u kojemu živiš ti i tvoji roditelji	da	12	17,9%
	ne	55	82,1%
Ukupno		67	100,0%

Istraživanje Mijoč (2015) donosi slične rezultate koji ukazuju na to da na uzorku učenika srednjih strukovnih škola u Zagrebu ne žive s bakama i djedovima (74,4%). Promišljajući o kvaliteti (su)života s osobom treće životne dobi u istom kućanstvu navedeni su opisni odgovori ispitanika (N=14) koji su naprethodno pitanje odgovorili potvrdno (*Tablica 12.*)

Tablica 12. Prisutnost bake ili djeda – obogaćivanje života (f)

		N
Ako si odgovorio potvrdno smatraš li da prisutnost tvoje baka ili djeda obogaćuje tvoj život	Da	9
	Da, nemam komentara, dio su obitelji(logično).	1
	Dobro je što su blizu.	1
	Obogaćuje(iskustvo).	1
	Smatram.	1
	Smatram da obogaćuje.	1

Ispitanici (N=12) u nastavku opisuju na koji im način prisutnost bake ili djeda pomaže u svakodnevnom životu (*Tablica 13.*).

Tablica 13. Načini pomaganja

		N
Ako si odgovorio potvrdno na koji način ti prisutnost tvoje bake ili djeda pomaže u svakodnevnom životu	Baka kuha za svih.	1
	Baka kuha, sprema po kući, djed radi oko kuće.	1
	Dobri su, dragi i pomažu.	1
	Hrana, priča, zajedno gledanje serija.	1
	Iskustvo	1
	U kućanskim poslovima.	1
	Kuhanje, čuvanje kuće, hraniti ljubimce...	1
	Na sve načine.	1
	Podrška.	1
	Pomaže mi da mi kuha ručak.	1

	Pomoću savjeta, komunikacije, zabave, hrane.	1
	Smiješan je , priča priče iz života , daje mi novce.	1

Kod pitanja *živi li tvoja baka ili djed na nekoj drugoj lokaciji* može se uočiti kako 89,4% ispitanika navodi da dok 10,6% ispitanika navodi ne. (Tablica 14). Kako bi se dobila jasnija slika (su)odnosa s bakom i/ili djedom kod onih učenika koji ne žive s *potvrđno koliko često ih posjećuješ* može se uočiti kako 1,7% ispitanika navodi svaki dan, 11,7% navodi dva-tri puta tjedno, 26,7% navodi jednom tjedno, 20,0% navodi dva puta mjesečno, 8,3% navodi jednom na mjesec, 6,7% navodi dva puta godišnje, 8,3% navodi jednom godišnje, 8,3% navodi na blagdane, dok 8,3% navodi uopće ih ne posjećujem.

Tablica 14. Posjećivanje – učestalost

		N	%
Živi li tvoja baka ili djed na nekoj drugoj lokaciji	Da	59	89,4%
	Ne	7	10,6%
	Ukupno	66	100,0%
Ako si odgovorio potvrđno koliko često ih posjećuješ	Svaki dan	1	1,7%
	Dva-tri puta tjedno	7	11,7%
	Jednom tjedno	16	26,7%
	Dva puta mjesečno	12	20,0%
	Jednom na mjesec	5	8,3%
	Dva puta godišnje	4	6,7%
	Jednom godišnje	5	8,3%
	Na blagdane	5	8,3%
	Uopće ih ne posjećujem	5	8,3%
	Ukupno	60	100,0%

U istraživanju Mijoč (2015) na uzorku učenika srednje strukovne škole 68% učenika izjavilo je da kako im bake i djedovi žive na selu, a od toga 56,6% ispitanika posjećuje bake i djedove tjedno ili mjesečno a 6% ispitanika ih uopće ne posjećuje. „No, tu valja uzeti u obzir kako su ponekad u pitanju velike geografske daljine te nemaju mogućnost posjećivati ih“ (Mijoč, 2015: 41).

Analizom sličnog istraživanja (Tisaj, 2018) baku jednom tjedno posjećuje 29% ispitanika, svaki dan 19% ispitanika a 5,1% ih uopće ne posjećuje.

U nastavku je prikazano testiranje putem Fisherovog egzaktnog testa.

Tablica 15. Život u kućanstvu s bakom ili djedom (1/3)

		Živi li tvoj baka ili djed u kućanstvu u kojemu živiš ti i tvoji roditelji				p*
		Da		Ne		
		N	%	N	%	
Broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava	Uopće se ne slažem	0	0,0%	0	0,0%	0,926
	Ne slažem se	0	0,0%	1	1,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	16,7%	9	16,4%	
	Slažem se	6	50,0%	30	54,5%	
	U potpunosti se slažem	4	33,3%	15	27,3%	
	Ukupno	12	100,0%	55	100,0%	
Više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina	Uopće se ne slažem	0	0,0%	1	1,8%	0,002
	Ne slažem se	2	16,7%	0	0,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	41,7%	20	36,4%	
	Slažem se	0	0,0%	22	40,0%	
	U potpunosti se slažem	5	41,7%	12	21,8%	
	Ukupno	12	100,0%	55	100,0%	
Osobe treće životne dobi su aktivniji potrošači	Uopće se ne slažem	1	8,3%	3	5,6%	0,878
	Ne slažem se	3	25,0%	18	33,3%	
	Ne znam, nisam siguran/na	7	58,3%	25	46,3%	
	Slažem se	1	8,3%	4	7,4%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	4	7,4%	
	Ukupno	12	100,0%	54	100,0%	
Starost nije poželjno životno razdoblje	Uopće se ne slažem	0	0,0%	4	7,7%	0,265
	Ne slažem se	3	25,0%	15	28,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	7	58,3%	14	26,9%	
	Slažem se	2	16,7%	10	19,2%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	9	17,3%	
	Ukupno	12	100,0%	52	100,0%	
Osobe treće životne dobi nerijetko su osuđene na društveno neprihvatanje	Uopće se ne slažem	1	8,3%	2	3,8%	0,559
	Ne slažem se	3	25,0%	7	13,2%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	41,7%	27	50,9%	
	Slažem se	3	25,0%	12	22,6%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	5	9,4%	
	Ukupno	12	100,0%	53	100,0%	

Život u kućanstvu s bakom ili djedom (1/2)						
Starost je ponajprije društveno uvjetovani proces	Uopće se ne slažem	1	8,3%	5	9,1%	0,767
	Ne slažem se	1	8,3%	12	21,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	7	58,3%	22	40,0%	
	Slažem se	3	25,0%	12	21,8%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	4	7,3%	
	Ukupno	12	100,0%	55	100,0%	
Osobe treće životne dobi su nesposobne za prilagođavanje društveno-kulturnim promjenama suvremenog života	Uopće se ne slažem	1	8,3%	8	14,5%	0,715
	Ne slažem se	3	25,0%	17	30,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	33,3%	19	34,5%	
	Slažem se	2	16,7%	8	14,5%	
	U potpunosti se slažem	2	16,7%	3	5,5%	
	Ukupno	12	100,0%	55	100,0%	
Osobe treće životne dobi imaju krute stavove, nemotivirane su i ne zanimaju ih nove stvari	Uopće se ne slažem	0	0,0%	1	1,9%	0,953
	Ne slažem se	3	25,0%	15	27,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	25,0%	16	29,6%	
	Slažem se	4	33,3%	13	24,1%	
	U potpunosti se slažem	2	16,7%	9	16,7%	
	Ukupno	12	100,0%	54	100,0%	
Iskustvo starijih osoba manje je relevantno za moderno društvo	Uopće se ne slažem	0	0,0%	3	5,6%	0,933
	Ne slažem se	4	33,3%	18	33,3%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	41,7%	21	38,9%	
	Slažem se	2	16,7%	10	18,5%	
	U potpunosti se slažem	1	8,3%	2	3,7%	
	Ukupno	12	100,0%	54	100,0%	
Briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji	Uopće se ne slažem	1	8,3%	6	10,9%	0,792
	Ne slažem se	3	25,0%	19	34,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	6	50,0%	20	36,4%	
	Slažem se	1	8,3%	8	14,5%	
	U potpunosti se slažem	1	8,3%	2	3,6%	
	Ukupno	12	100,0%	55	100,0%	
Osobe treće životne dobi teško uče	Uopće se ne slažem	0	0,0%	2	3,6%	0,272
	Ne slažem se	1	10,0%	6	10,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	50,0%	19	34,5%	
	Slažem se	2	20,0%	25	45,5%	
	U potpunosti se slažem	2	20,0%	3	5,5%	
	Ukupno	10	100,0%	55	100,0%	

Život u kućanstvu s bakom ili djedom (1/1)						
Intelektualni deficit je neizostavni dio starenja	Uopće se ne slažem	1	9,1%	2	3,8%	0,576
	Ne slažem se	1	9,1%	9	17,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	36,4%	22	41,5%	
	Slažem se	3	27,3%	16	30,2%	
	U potpunosti se slažem	2	18,2%	4	7,5%	
Osobe treće životne dobi si u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život	Ukupno	11	100,0%	53	100,0%	0,006
	Ne slažem se	1	8,3%	14	25,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	41,7%	10	18,2%	
	Slažem se	1	8,3%	23	41,8%	
	U potpunosti se slažem	4	33,3%	3	5,5%	
	Ukupno	12	100,0%	55	100,0%	
Osobe treće životne dobi su mudre	Uopće se ne slažem	2	16,7%	3	5,7%	0,099
	Ne slažem se	4	33,3%	5	9,4%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	16,7%	18	34,0%	
	Slažem se	3	25,0%	22	41,5%	
	U potpunosti se slažem	1	8,3%	5	9,4%	
	Ukupno	12	100,0%	53	100,0%	
Osobe treće životne dobi nerijetko se ponašaju djetinjasto	Uopće se ne slažem	1	8,3%	4	7,3%	0,860
	Ne slažem se	2	16,7%	16	29,1%	
	Ne znam, nisam siguran/na	6	50,0%	20	36,4%	
	Slažem se	3	25,0%	13	23,6%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	2	3,6%	
	Ukupno	12	100,0%	55	100,0%	
Osobe treće životne dobi posjeduju sve kvalitete da bi bili savršeni djedovi i bake samo zato što imaju preduvjet koji ispunjavaju njihove godine	Uopće se ne slažem	4	33,3%	4	7,3%	0,087
	Ne slažem se	2	16,7%	17	30,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	41,7%	21	38,2%	
	Slažem se	1	8,3%	13	23,6%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	0	0,0%	
	Ukupno	12	100,0%	55	100,0%	
Osobe treće životne dobi su malo osjetljive za druge dobne skupine. Većinom su egocentrične	Uopće se ne slažem	0	0,0%	4	7,4%	0,676
	Ne slažem se	2	16,7%	7	13,0%	
	Ne znam, nisam siguran/na	6	50,0%	16	29,6%	
	Slažem se	3	25,0%	16	29,6%	
	U potpunosti se slažem	1	8,3%	11	20,4%	
	Ukupno	12	100,0%	54	100,0%	

Pogleda li se razina signifikantnosti kod pitanja *više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina* može se uočiti kako vrijednost *Fisherovog egzaktnog testa* iznosi 0,002 ($p < 0,05$), što znači da je uočena statistički značajna razlika s obzirom na *to živi li baka ili djed u*

zajedničkom kućanstvu, pri tome se 41,7% ispitanika koji žive u zajedničkom kućanstvu u potpunosti slaže, u odnosu na 21,8% ispitanika koji ne žive u zajedničkom kućanstvu. Pogleda li se razina signifikantnosti kod pitanja *osobe treće životne dobi si u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život* može se uočiti kako vrijednost Fisherovog egzaktnog testa iznosi 0,006 ($p < 0,05$), što znači da je uočena statistički značajna razlika s obzirom na *to živi li baka ili djed u zajedničkom kućanstvu*, pri tome se 33,3% ispitanika koji žive u zajedničkom kućanstvu u potpunosti slaže, u odnosu na 5,5% ispitanika koji ne žive u zajedničkom kućanstvu.

6.6. Odnos s bakom i djedom

S obzirom na promjenu suvremenog življenja koje su utkane u život današnje obitelji željelo se ispitati kako učenici opisuju svoju baku i djeda. U *Tablici 16.* prikazani su odgovori ispitanika na pitanje *kako bi opisao svoju baku i djeda (njihov odnos prema tebi, tvoj odnos prema njima, zadovoljstvo njihovim odnosom u odnosu prema tebi)*.

Tablica 16. Opis odnosa (1/3)

	N	
Kako bi opisao svoju baku i djeda (njihov odnos prema tebi, tvoj odnos prema njima, zadovoljstvo njihovim odnosom u odnosu prema tebi)	Bahatisu i nezahvalni ,ali trpim jer su stari.	1
	Baka je jako draga i mirna.	1
	Baka je pozitivna, vedra. Djed nikad nijedobre volje,ali nam i on i baka pomažu kad god treba.	1
	Baka se uvijek obraduje kad me vidi, poštujem je kao i ona mene.	1
	Bliski smo i pomažu mi te me podržavaju u svim mojim htijenjima.	1
	Brižni, dragi, podrška.	1
	Dobar i pozitivan odnos ,no česta neslaganja u mišljenju.	1
	Dobar odnos.	1
	Dobri smo.	1
	Dobri su , pomažu nam,baka kuha, djed pomaže raditi oko kuće.	1
	Dobri su dosta.	1
	Dobri su i u dobrom smo odnosu.	1
	Dobri su, pričaju sa mnom, hrane me, ja ih slušam.Pokušavam im pomoći, uglavnom sam zadovoljna.	1
	Dobro.	2
	Dobro, no tradicijski "gap" se nalazi zbog godina i rzaličitogodogoja i pogleda.	1
	Dok su bili živi bili su super.	1
	Draga, dobro se slažemo.	1
	Htjela bi imati čvršći odnos snjima. Dobro se slažem s njima.	1
Imali smo bliski odnos ispunjen ljubavlju	1	

	Opis odnosa (1/2)	N
Kako bi opisao svoju baka i djeda (njihov odnos prema tebi, tvoj odnos prema njima, zadovoljstvo njihovim odnosom u odnosu prema tebi)?	Imam dvije bake i zadovoljan sam samo odnosom jedne prema meni.	1
	Imamo super odnos.	1
	Imao sam dobar odnos.	1
	Jako smo si bliski i pomažemo jedni drugima koliko pomažemo i znamo.	1
	Jako zadovoljan s oba para bake i djeda.	1
	Konzervativni odnos, puno neslaganja , ali i ljubavi.	1
	Lijep,pomažem im.	1
	Mislim da bih htjeli da ih češće posjećujem.	1
	Moj odnos sa bakom i djedom od mame je čisto površan.Bolji je bio sa bakom i djedom od tate	1
	Nemam djedove.Moja baka je dosta sebična i egocentrična osoba koju nije briga ni za mene ni za moju mamu, odnosno njenu kćer. Baku s tatine strane više ni ne čujem jer ju je moj tata okrenuo protiv mene kada je napustio mamu i mene.	1
	Oba djeda su pokojna.Jedna baka puno zanovjeta, s drugom je sve u redu.	1
	Odlični su , super se slažemo.	1
	Odnos nam je dobar i jako se dobro slažemo.	1
	Osjećajni.	1
	Pa odnos nam je super, družimo se i pričamo i ne bi mjenjala svoj odnos s njima.	1
	Pozitivno.	1
	Predobri su.	1
	Pričamo o njihovim mlađim danima i o mojim roditeljima te o nekim suvremenim temama.	1
	Puno ljubavi i razumijevanja.	1
	Sa jednom bakom sam zadovoljna zove me i pita kako sam, pričamo.Sa drugom ne toliko jer me nikad ne zove i ne pita.	1
	Sababom i djedom sam u jako dobrim odnosima, daju mi savjete , podržavaju me u mojim ciljevima.	1
	Slab.	1
	Strava.	1
	Super odnos.	1
	Super su ,volim ih.	1
	Super su obadvoje, pozitivni iako su stari.	1
Super su prema meni, uvijek mi pomažu, mogu ih pitati za sve.	1	
Super su.Slažemo se.	1	
Super su.Vedri, veseli , pomažu mi i podupiru u svemu.	1	

Opis odnosa (1/1)		
Kako bi opisao svoju baka i djeda (njihov odnos prema tebi, tvoj odnos prema njima, zadovoljstvo njihovim odnosom u odnosu prema tebi)?	Sve super, odlični odnosi i poštivanje.	2
	U dobrim smo odnosima te se međusobno poštujemo.	1
	Volim ih iako nekad znaju biti jako tvrdoglavi i ne popuštaju.	1
	Zadovoljan sam, imamo super odnos.	1
	Zatupljeni katoličko-patrijarhalni šovinisti, aktivni pomagači u zlostavljanju i podržavaju isto od strane svog sina (mog biološkog oca).	1

U Tablici 17. prikazani su odgovori ispitanika na pitanje *da li bi nešto mijenjao u svom odnosu s bakom i djedom.*

Tablica 17. Željene promjene u odnosu s bakom i djedom

	N	
Da li bi nešto mijenjao u svom odnosu s bakom i djedom?	Da	4
	Da mi posvete više vremena i pažnje.	1
	Da sam ih prije upoznala.	1
	Da se više vidamo.	1
	Da smo malo bliži i češće se posjećujemo.	1
	Da su malo manje staromodni.	1
	Da su više živjeli.	1
	Manje se svađao.	1
	Možda.	1
	Ne.	32
	Ne bi.	2
	Ne bi nikada.	1
	Ne bih.	1
	Ne bih ništa mjenjala.	2
	Ništa.	1
	Ništa ne bih mjenjala.	1
	Onemogućila bi im ikakav utjecaj na moj život i prisutnost.	1
	Više bi ih posjećivao i pomogao.	1
	Više komunikacije	1
	Više puta bi ih htjela vidjet.	1
Više razumijevanja i otvorenosti.	1	

6.7. Društveno korisno učenje kao oblik (su)života s osobama treće životne dobi u zajednici

Kod pitanja *jesi li imao iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne osobe i/ili nekog Gerontološkog centra* može se uočiti kako 13,6% ispitanika navodi da, dok 86,4% ispitanika navodi ne (Tablica 18).

Tablica 18. Iskustvo volontiranja

		N	%
Jesi li imao iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne osobe i/ili nekog Gerontološkog centra	da	9	13,6%
	ne	57	86,4%
	Ukupno	66	100,0%

U Tablici 19. prikazani su odgovori ispitanika (N=15) na pitanje *ako da, kako je to iskustvo utjecalo na tebe i tvoje viđenje starosti i starenja*. Iz odgovora ispitanika može se zaključiti da je unatoč tome što je mali broj učenika imalo iskustva volontiranja i rada sa osobama treće životne dobi, svojim odgovorima iskazuju da je volontiranje utjecalo ponajviše na razvoj empatije prema starijima.

Tablica 19. Utjecaj iskustva volontiranja– ako da

		N
Ako da, kako je to iskustvo utjecalo na tebe i tvoje viđenje starosti i starenja	A bilo je tužno.	1
	Je.	1
	Mišljenje mi je postalo još pozitivnije.	1
	Možda.	1
	Pomogne u susojećanju i razvoju emocija.	1
	Potvrdilo sadašnje razmišljanje.	1
	Pozitivno.	1
	Samo nastup, i dalje mislim da su grintavi i smetaju u busevima.	1
	Starost nije jednostavna ako si sam u njoj.	1
	Uviđanje tuđih problema i bolje razumijevanje.	1

U Tablici 20. prikazani su odgovori ispitanika na pitanje *ako ne, bi li volio posjetiti Dom za starije i nemoćne i/ili Gerontološki centar*.

Tablica 20. Utjecaj iskustva volontiranja – *ako ne*

	N	
Ako ne, bi li volio posjetiti Dom za starije i nemoćne i/ili Gerontološki centar	Bih, ako ikako mogu pomoći ili ih usrećiti tom gestom.	1
	Bila sam.	1
	Da.	5
	Da jer ne bi trebali omalovažavati starije samo zbog godina.	1
	Da, da ih razveselimo i ubijemo im monotoniju.	1
	Da, htjela bi pomoći starijima.	1
	Da, jer me zanima kako oni funkcioniraju.	1
	Da, jer je zanimljivo pričati s njima.	1
	Da, radi novog iskustva, pomaganje drugima.	1
	Da, zanima me što rade i čime se bave, kako im dan prođe.	1
	Da, zbog novog iskustva i želje za volontiranjem.	1
	Iskreno, ne.	1
	Koliko god bi im to bilo drago, nije to to.	1
	Ne.	3
	Ne, nemam interesa.	1
	Ne baš, ne treba meni ni nikom iz obitelji.	1
	Ne bih, zato što mi ih se ne da slušat, dosadni su i smrde.	1
	Ne bih htjela, jer mislim da se s njima ne bi slagala jer imam loša iskustva sa starijim osobama.	1
	Ne znam.	3
	Ne, dosadno bi mi bilo.	1
	Ne, jer bi radije radila sa životinjama ili djecom.	1
	Ne, jer mi je dosta starijih osoba. Previše me podsjećaju na baku.	1
	Ne, jer ne želim.	1
	Ne, ne volim starost i ne želim živjeti preko 50.	1
	Ne, žao mi je.	1
	Nemam vremena, imam puno obaveza, inače bi.	1
	Nisam siguran.	1
	Pa volila bi, jer možda bi toj nekoj osobi bilo drago da popriča ili da se druži samnom	1
	Trenutno ne, jer nemam vremena, ali nekad u budućnosti da.	1
	Volio bi ih posjetiti, ako im mogu bilo kako pomoći tu sam.	1
Volio bih da vidim te usrećim neke starije osobe svojim dolaskom.	1	
Voljela bi posjetiti da vidim kako funkcioniraju.	1	
Voljela bih	1	

Iz navedenih odgovora može se zaključiti da oni mladi koji su zainteresirani za volontiranje i pomoć osobama treće životne dobi iskazuju mišljenja kao što su: *da jer ne bi trebali omalovažavati starije samo zbog godina/da, da ih razveselimo i ubijemo im monotoniju/da,*

htjela bi pomoći starijima/da, jer me zanima kako oni funkcioniraju/ da, jer je zanimljivo pričati s njima/da, radi novog iskustva, pomaganje drugima/da, zanima me što rade i čime se bave, kako im dan prođe/da, zbog novog iskustva i želje za volontiranjem/pa volila bi, jer možda bi toj nekoj osobi bilo drago da popriča ili da se druži samnom. S druge strane, oni koji nisu zainteresirani za ovakav oblik društveno korisnog rada i učenja ističu razloge negativne orijentacije: *nemam interesa/ne baš, ne treba meni ni nikom iz obitelji/ne bih, zato što mi ih se ne da slušati, dosadni su i smrde/ ne bih htjela, jer mislim da se s njima ne bi slagala jer imam loša iskustva sa starijim osobama/ne, dosadno bi mi bilo/ne, jer bi radije radila sa životinjama ili djecom/ne, jer mi je dosta starijih osoba /ne, jer ne želim/ne, ne volim starost i ne želim živjeti preko 50/ne, žao mi je/nemam vremena, imam puno obaveza, inače bi.* Navedeni odgovori negativne orijentacije upućuju na zabrinjavajuće stajalište mladih o osobama treće životne dobi. Preventivni programi i društveni angažman mladih koji se tiče uključivanja u život starijih osoba može prevenirati stvaranju ageističkih stavova u starijoj dobi. „Da bismo mogli razumjeti potrebe starijih ljudi, važno je poznavati i razumjeti prije spomenute promjene u društvu koje se odnose na obitelj i na sam proces starenja. Prihvatanje tih promjena bit će ključ razumijevanja različitih generacija“ (Špan, 2008). U nastavku je prikazano testiranje promatranih stavova s obzirom na pitanje *jesi li imao iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne osobe i/ili nekog Gerontološkog centra* putem Fisherovog egzaktnog testa.

Tablica 21. Iskustvo volontiranja (1/4)

		Jesi li imao iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne osobe i/ili nekog Gerontološkog centra					p*
		Da		Ne			
		N	%	N	%		
Broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava	Uopće se ne slažem	0	0,0%	0	0,0%	0,907	
	Ne slažem se	0	0,0%	1	1,8%		
	Ne znam, nisam siguran/na	2	22,2%	9	15,8%		
	Slažem se	5	55,6%	30	52,6%		
	U potpunosti se slažem	2	22,2%	17	29,8%		
	Ukupno	9	100,0%	57	100,0%		
Više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina	Uopće se ne slažem	0	0,0%	1	1,8%	0,327	
	Ne slažem se	0	0,0%	2	3,5%		
	Ne znam, nisam siguran/na	2	22,2%	22	38,6%		
	Slažem se	2	22,2%	20	35,1%		
	U potpunosti se slažem	5	55,6%	12	21,1%		
	Ukupno	9	100,0%	57	100,0%		

Iskustvo volontiranja (1/3)						
Osobe treće životne dobi su aktivniji potrošači	Uopće se ne slažem	0	0,0%	4	7,1%	0,348
	Ne slažem se	2	22,2%	19	33,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	44,4%	27	48,2%	
	Slažem se	2	22,2%	3	5,4%	
	U potpunosti se slažem	1	11,1%	3	5,4%	
	Ukupno	9	100,0%	56	100,0%	
Starost nije poželjno životno razdoblje	Uopće se ne slažem	0	0,0%	4	7,4%	0,185
	Ne slažem se	4	44,4%	14	25,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	22,2%	19	35,2%	
	Slažem se	0	0,0%	11	20,4%	
	U potpunosti se slažem	3	33,3%	6	11,1%	
	Ukupno	9	100,0%	54	100,0%	
Osobe treće životne dobi nerijetko su osuđene na društveno neprihvatanje	Uopće se ne slažem	0	0,0%	3	5,5%	0,409
	Ne slažem se	1	11,1%	9	16,4%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	55,6%	26	47,3%	
	Slažem se	1	11,1%	14	25,5%	
	U potpunosti se slažem	2	22,2%	3	5,5%	
	Ukupno	9	100,0%	55	100,0%	
Starost je ponajprije društveno uvjetovani proces	Uopće se ne slažem	1	11,1%	5	8,8%	0,091
	Ne slažem se	0	0,0%	13	22,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	33,3%	25	43,9%	
	Slažem se	3	33,3%	12	21,1%	
	U potpunosti se slažem	2	22,2%	2	3,5%	
	Ukupno	9	100,0%	57	100,0%	
Osobe treće životne dobi su nesposobne za prilagođavanje društveno-kulturnim promjenama suvremenog života	Uopće se ne slažem	0	0,0%	9	15,8%	0,099
	Ne slažem se	5	55,6%	15	26,3%	
	Ne znam, nisam siguran/na	1	11,1%	21	36,8%	
	Slažem se	3	33,3%	7	12,3%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	5	8,8%	
	Ukupno	9	100,0%	57	100,0%	
Osobe treće životne dobi imaju krute stavove, nemotivirane su i ne zanimaju ih nove stvari	Uopće se ne slažem	0	0,0%	1	1,8%	0,969
	Ne slažem se	3	33,3%	15	26,8%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	22,2%	16	28,6%	
	Slažem se	3	33,3%	14	25,0%	
	U potpunosti se slažem	1	11,1%	10	17,9%	
	Ukupno	9	100,0%	56	100,0%	

Iskustvo volontiranja (1/2)						
Iskustvo starijih osoba manje je relevantno za moderno društvo	Uopće se ne slažem	1	11,1%	2	3,6%	0,787
	Ne slažem se	3	33,3%	19	33,9%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	33,3%	22	39,3%	
	Slažem se	2	22,2%	10	17,9%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	3	5,4%	
	Ukupno	9	100,0%	56	100,0%	
Briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji	Uopće se ne slažem	0	0,0%	7	12,3%	0,627
	Ne slažem se	2	22,2%	20	35,1%	
	Ne znam, nisam siguran/na	5	55,6%	20	35,1%	
	Slažem se	2	22,2%	7	12,3%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	3	5,3%	
	Ukupno	9	100,0%	57	100,0%	
Osobe treće životne dobi teško uče	Uopće se ne slažem	0	0,0%	2	3,6%	0,852
	Ne slažem se	0	0,0%	7	12,7%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	44,4%	20	36,4%	
	Slažem se	4	44,4%	22	40,0%	
	U potpunosti se slažem	1	11,1%	4	7,3%	
	Ukupno	9	100,0%	55	100,0%	
Intelektualni deficit je neizostavni dio starenja	Uopće se ne slažem	1	11,1%	2	3,7%	0,524
	Ne slažem se	1	11,1%	9	16,7%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	33,3%	23	42,6%	
	Slažem se	4	44,4%	14	25,9%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	6	11,1%	
	Ukupno	9	100,0%	54	100,0%	
Osobe treće životne dobi si u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život	Uopće se ne slažem	2	22,2%	4	7,0%	0,168
	Ne slažem se	0	0,0%	14	24,6%	
	Ne znam, nisam siguran/na	3	33,3%	12	21,1%	
	Slažem se	4	44,4%	20	35,1%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	7	12,3%	
	Ukupno	9	100,0%	57	100,0%	
Osobe treće životne dobi su mudre	Uopće se ne slažem	0	0,0%	5	9,1%	0,913
	Ne slažem se	1	11,1%	8	14,5%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	22,2%	17	30,9%	
	Slažem se	5	55,6%	20	36,4%	
	U potpunosti se slažem	1	11,1%	5	9,1%	
	Ukupno	9	100,0%	55	100,0%	

Iskustvo volontiranja (1/1)						
Osobe treće životne dobi nerijetko se ponašaju djetinjasto	Uopće se ne slažem	0	0,0%	5	8,8%	0,905
	Ne slažem se	2	22,2%	16	28,1%	
	Ne znam, nisam siguran/na	4	44,4%	21	36,8%	
	Slažem se	3	33,3%	13	22,8%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	2	3,5%	
	Ukupno	9	100,0%	57	100,0%	
Osobe treće životne dobi posjeduju sve kvalitete da bi bili savršeni djedovi i bake samo zato što imaju preduvjet koji ispunjavaju njihove godine	Uopće se ne slažem	1	11,1%	7	12,3%	0,687
	Ne slažem se	3	33,3%	16	28,1%	
	Ne znam, nisam siguran/na	2	22,2%	23	40,4%	
	Slažem se	3	33,3%	11	19,3%	
	U potpunosti se slažem	0	0,0%	0	0,0%	
	Ukupno	9	100,0%	57	100,0%	
Osobe treće životne dobi su malo osjetljive za druge dobne skupine. Većinom su egocentrične.	Uopće se ne slažem	1	11,1%	3	5,4%	0,482
	Ne slažem se	0	0,0%	9	16,1%	
	Ne znam, nisam siguran	3	33,3%	18	32,1%	
	Slažem se	2	22,2%	17	30,4%	
	U potpunosti se slažem	3	33,3%	9	16,1%	
	Ukupno	9	100,0%	56	100,0%	

*Fisherov egzaktni test

Pogleda li se razina signifikantnosti kod *svih promatranih pitanja* može se uočiti kako vrijednost Fisherovog egzaktnog test iznosi više od 0,05 ($p > 0,05$), što znači da nije uočena statistički značajna razlika kod promatranih pitanja s obzirom na pitanje *jesi li imao iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne osobe i/ili nekog Gerontološkog centra.*

U *Tablici 22.* prikazani su odgovori ispitanika na pitanje *ukoliko imaš dodatnih komentara o iskustvu s osobama treće životne dobi ovdje ih možeš napisati.*

Tablica 22. Dodatni komentari

		N
Ukoliko imaš dodatnih komentara o iskustvu s osobama treće životne dobi ovdje ih možeš napisati	Često su bezobrazni, napasni i osuđuju mlade generacije bez očiglednog razloga.	1
	Često su nervozni.	1
	Mrzim kada se guraju na autobus i kada ne mogu proći zbog njih, najrađe bi ih zatuko zbog nedostatka kulture odgoja i lijepog ponašanja.	1
	Ne smije se generalizirati.	1

	Slika koja je o njima stvorena među mlađom generacijom produkt je samo njihovog ponašanja i ničeg drugoga.	1
	Smetaju u busu.	1
	Treba im više pažnje posvećivati općenito u društvu.	1
	Trebaju prestat biti egocentrični i prestati se ponašati kao invalidi.Koliko godina imaš ne označava kako se smiju ponašati.Star si onoliko koliko se osjećaš.	1
	Uglavnom su svi jako konzervativni, ali iznenadi se čovjek ponekad da nisu svi takvi.	1

7. ZAKLJUČAK

Ispitivanje saznanja o starosti i starenju obuhvaćalo je skupinu pitanja koja su se odnosila na procjenu saznanja ispitanika o starosti i starenju. Dobiveni rezultati ukazuju da najveći broj mladih smatra da je čovjek star kada je u dobi od šezdeset do šezdeset i devet godina (37,3%). Najveći broj ispitanika navodi da su osobama treće životne dobi najpotrebnija znanja koja obuhvaćaju tehnološku i informatičku pismenost (52,2%), slijedi *tjelesno vježbanje, zdrava prehrana* (49,3%), a potom *društvene i građansku vještine* (38,8%). Slične rezultate donosi i istraživanje provedeno u Gradu Zagrebu 2013.godine na uzorku od 300 osoba od 65 i više godina pri čemu 30,4% ispitanika smatra najvažnijom tehnološku i informatičku pismenost, zatim znanje stranih jezika i druge discipline (20,1%) a potom umjetničko izražavanje i ručni rad (25%), a najmanje važnim smatraju tjelovježbu i zdravu prehranu (6%). Dakle, rezultati istraživanja provedenog u sklopu ovog rada na uzorku srednjoškolaca i istraživanja provedenog u Gradu Zagrebu na uzorku osoba treće životne dobi pokazuju da obje skupine smatraju tehnološku i infomatičku pismenost najvažnijom vještinom za funkcioniranje u današnjem društvu. Zanimljiv podatak je da mladi u većem broju zagovaraju tjelesno vježbanje i zdravu prehranu dok je starijima to na zadnjem mjestu.

Rezultati ispitivanja mišljenja ispitanika srednjoškolaca o osiguravanju uvjeta za stjecanje novih znanja i vještina i nakon umirovljenja ukazuju da 91% njih smatra da bi ljudima i nakon umirovljenja društvo trebalo osigurati uvjete za stjecanje novih znanja i vještina kako bi oni i tada mogli aktivno sudjelovati u životu svoje zajednice.

Rezultati ispitivanja stavova srednjoškolaca o osobama treće životne dobi ukazuju da je najviši stupanj slaganja s tvrdnjom *broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava* gdje ($M= 4,09$, $SD= 4,09$) dok je najmanji stupanj slaganja s tvrdnjom *briga i skrb*

za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji ($M=2,69$, $SD= 0,99$). Fisherov egzaktni test za promatrane skale u upitniku s obzirom na *spol, dob, mjesto stanovanja* ukazuje da nije uočena statistički značajna razlika kod promatranih pitanja s obzirom na zavisne varijable. No, kod tvrdnje *više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina* može se uočiti kako vrijednost *Fisherovog egzaktnog testa* iznosi 0,002 ($p<0,05$), što znači da je uočena statistički značajna razlika s obzirom na *to živi li baka ili djed u zajedničkom kućanstvu*, pri tome se 41,7% ispitanika koji žive u zajedničkom kućanstvu u potpunosti slaže, u odnosu na 21,8% ispitanika koji ne žive u zajedničkom kućanstvu. Pogleda li se razina signifikantnosti kod pitanja *osobe treće životne dobi si u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život* može se uočiti kako vrijednost *Fisherovog egzaktnog testa* iznosi 0,006 ($p<0,05$), što znači da je uočena statistički značajna razlika s obzirom na *to živi li baka ili djed u zajedničkom kućanstvu*, pri tome se 33,3% ispitanika koji žive u zajedničkom kućanstvu u potpunosti slaže, u odnosu na 5,5% ispitanika koji ne žive u zajedničkom kućanstvu. Što se tiče ispitivanja čimbenika koji utječu na negativnu sliku starenja rezultati ukazuju na to da ispitanici u najvećoj mjeri smatraju *Društvo* odgovorno za taj problem ($M=3,66$, $SD=1,01$).

Pri ispitivanju (su)života sa starijim osobama dobiveni su rezultati koji upućuju na to da najveći udio ispitanika živi s *majkom* (97,0%), *ocem* (76,1%), *bratom* (40,3%) i *sestrom* (34,3%) dok u istom kućanstvu s bakom ili djedom ne živi 82,1% ispitanika. Promišljajući o kvaliteti (su)života s osobom treće životne dobi koji žive u istom kućanstvu s bakom ili djedom oni ispitanici koji su naveli da žive s njima ($N=14$) u većini ističu da im njihova prisutnost obogaćuje život te da im baka i djed pomažu u svakodnevnom životu pri čemu navode: *baka kuha za svih/ baka kuha, sprema po kući, djed radi oko kuće/ dobri su, dragi i pomažu/ hrana, priča, zajedno gledanje serija/* i dr. Od ispitanika koji ne žive s bakom ili djedom traženo je navođenje broj posjećivanja. Rezultati ukazuju na to da 1,7% ispitanika baku ili djeda, posjećuje svaki dan, dok ih 26,7 % posjećuje jednom tjedno. Ispitanici u konačnici opisuju svoj odnos s bakom i/ili djedom u pozitivnom smislu. Na pitanje da li bi nešto mijenjali u svom odnosu s bakom i/ili djedom ispitanici ističu: *da mi posvete više vremena i pažnje/ da sam ih prije upoznala/ da su malo manje staromodni/ ne bih ništa mjenjala/ više komunikacije* i sl.

Društveno korisno učenje kao oblik (su)života s osobama treće životne dobi u zajednici bio je posljednji dio anketnog upitnika, a orijentirao se na iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne i/ili Gerontološkog centra. Rezultati ukazuju kako 13,6% ispitanika ima to iskustvo dok 86,4% ispitanika nije imalo do sada takvo iskustvo što ujedno predstavlja zabrinjavajući rezultat ako znamo korisnost društveno korisnog učenja za međugeneracijsku

solidarnost. Ujedno, odgovori srednjoškolaca na pitanje o zainteresiranosti za uključivanje u programe volontiranja ili nekog oblika društveno korisnog učenja koji se tiče rada s osobama treće životne dobi upućuju na negativnu orijentaciju prema starijima.

Svojevrsno obrazovanje mladih treba uključivati educiranje o pozitivnim stranama starosti, kao i povezivanje sa starijim članovima društva kroz društveno korisni angažman sa ustanovama za starije i nemoćne. To bi za cilj imalo razvoj i stvaranje osjećaja međugeneracijskog zajedništva kako bi mladi osvijestili potrebe starijih te prihvatili starost kao neizostavni dio ljudskog života. Rezultati istraživanja upućuju na preporuku stvaranja preventivnih programa u srednjoj školi koji se tiču senzibiliziranja mladih za osobe treće životne dobi. Možemo zaključiti kako je ovaj rad skroman doprinos spoznajama o percepciji te znanjima i informacijama koje imaju mladi (srednjoškolci) o osobama treće životne dobi te procesima starenja. Dobiveni rezultati istraživanja mogu nam poslužiti u promišljanju i planiranju daljnjih koraka u educiranju i senzibiliziranju mladih za starije. Također, mogu biti i smjernice za neka daljnja, opsežnija istraživanja koja bi trebala obuhvatiti puno veći uzorak ispitanika pa bi na taj način i rezultati bili reprezentativniji.

POPIS TABLICA

Tablica 1. Odgovori ispitanika ispitanika: Kada je čovjek star?

Tablica 2. Znanja i vještine potrebne osobama treće životne dobi (%)

Tablica 3. Osiguravanje uvjeta za stjecanje novih znanja i vještina

Tablica 4. Stavovi o osobama treće životne dobi

Tablica 5. Usporedba promatranih stavova s obzirom na spol ispitanika

Tablica 6. Usporedba promatranih stavova s obzirom na dob ispitanika

Tablica 7. Usporedba kod promatranih stavova s obzirom na mjesto stanovanja

Tablica 8. U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu

Tablica 9. Izvori negativne slike starenja

Tablica 10. (Su)život s osobama treće životne dobi

Tablica 11. (Su)život –kućanstvo

Tablica 12. Prisutnost bake ili djeda-obogaćivanje života(f)

Tablica 13. Načini pomaganja

Tablica 14. Posjećivanje-učestaost

Tablica 15. Život u kućanstvu s bakom ili djedom

Tablica 16. Opis odnosa

Tablica 17. Željene promjene u odnosu s bakom i djedom

Tablica 18. Iskustvo volontiranja

Tablica 19. Utjecaj iskustva volontiranja-ako da

Tablica 20. Utjecaj iskustva volontiranja-ako ne

Tablica 21. Iskustvo volontiranja

Tablica 22. Dodatni komentari

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. *Raspodjela odgovora ispitanika s obzirom na spol*

Grafikon 2. *Raspodjela ispitanika prema varijabli dob*

Grafikon 3. *Raspodjela odgovora ispitanika s obzirom na varijabu mjesto stanovanja*

8.LITERATURA

- 1.Aronson, E., Wilson, T. D. i Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate d.o.o.
- 2.Brajković, L. (2010). *Pokazatelji zadovoljstva životom u trećoj životnoj dobi*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu
- 3.Damjanić, I.(2017) . *Stereotipi prema osobama treće živote dobi: Iskustva starijih*. Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet-Odsjek za pedagogiju.Diplomski rad
- 4.Despot - Lučanin, J. (2003). *Iskustvo starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- 5.Formosa, M. (2001). *Exposing Ageism*. Dostupno na: <https://www.um.edu.mt/library/oar/handle/123456789/1324?mode=full>, pristupljeno 15.01.2020.
- 6.Galić, S. i TomasovićMrčela, N. (2013). *Priručnik iz gerontologije, gerijatrije i psihologije starijih osoba–psihologije starenja*. Osijek: Medicinska škola.
- 7.Hummert, M. L., Garstka, T. A., Shaner, J. L. i Strahm, S. (1994). Stereotypes of the elderly held by young, middle-aged, and elderly adults. *Journals of Gerontology* , 240-249. Dostupno na: <https://academic.oup.com/geronj/article-abstract/49/5/P240/544081?redirectedFrom=PDF>, pristupljeno 15.01.2020.
- 8.Jelenec, P. ,Steffens, M. C. (2002). Implicit attitudes toward elderly women and men. *Current Research in Social Psychology*, 7, 275-293. Dostupno na: https://www.researchgate.net/publication/259533044_Implicit_attitudes_toward_elderly_men_and_women, pristupljeno 10.01.2020.
- 9.Krajnc, A. (2016). *Starejši se učimo: Izobraževanje starejših v teoriji in praksi*. Ljubljana: Slovenska univerza za tretje življenjsko obdobje, združenje za izobraževanje in družbeno vključenost.
- 10.Kuzma, D.(2016). *Kvaliteta života osoba treće životne dobi*. Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet-Odsjek za pedagogiju. Diplomski rad.

11. Lacković-Grgin, K. i Čubela Adorić, V. (2006). *Odabrane teme iz psihologije odraslih*. Jastrebarsko: Naklada Slap .
12. Leutar, Z., Štambuk, A., Rusac, S. (2007). Socijalna politika i kvaliteta života starijih osoba s tjelesnim invaliditetom. *Revija za socijalnu politiku*, (str. 327-346)
13. Leutar, Z., Lovreković, M. (2010). Kvaliteta života osoba u domovima za starije i nemoćne u Zagrebu. *Socijalna ekologija*, (str.55-79)
14. Miljković, D. ,Rijavec, M.,(2008) *Tri puta do otoka sreće. Psihologija sreće i dobroga života*. Drugo izdanje.
15. Mijoč, V. (2015). *Istraživanje stavova o osobama starije životne dobi u srednjoškolskim strukovnih škola u Zagrebu*. Sveučilište u Zagrebu. Medicinski fakultet – Sveučilišni diplomski studij sestinstva. Diplomski rad.
16. Mužinić, R. , Žitnik, E. (2007). *Kvaliteta života starijih osoba-rezultati istraživanja*. Split: Udruga Mi
17. Palmore, E. B. (1999). *Ageism: Negative and Positive*. New York: Springer Publishing Company. Dostupno <https://books.google.hr/books?id=7ZbSCgAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=inauthor:%22Erdman+Palmore,+PhD%22&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwjzsfKes6TnAhXSDuwKHUvYDv0Q6AEIJzAA#v=onepage&q&f=false> na pristupljeno 20.12.2019.
18. Pečjak, V. (2001). *Psihologija treće životne dobi*. Zagreb: Prosvjeta.
19. Pennington, D.C. (1997). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
20. Perišin, T., Kufrin, V. (2009). Ageizam u televizijskom mediju na primjeru središnjih informativnih emisija Hrt-a, Rtl-a i Nove tv. *Ljetopis socijalnog rada*, (str.29-51). Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/35338>, pristupljeno 10.01.2020.

21. Rusac, S., Štambuk, A., Verić, J. (2013). Dobna diskriminacija: iskustva starijih osoba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 49, 96-105. Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/109421>, pristupljeno 28.11.2019.
22. Ručević, S.; Tomašić Humer, J.; Toter, K. (2015). Usporedba stavova i stereotipa o starijim osobama te očekivanja vezanih uz starenje: uloga dobi i kontakta. U *Ljetopis socijalnog rada*. (str.223-241).
23. Schaie, W.H., Willis, L.S. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
24. Spajić – Vrkaš, V., Vrban, I., Rusac, S. (2013). *Prava osoba starije životne dobi u gradu Zagrebu*. Zaklada „Zajednički put“, Zagreb.
25. Tisaj, R. (2017). *Mišljenje učenika srednjih škola o starijim osobama*. Sveučilište u Osijeku- Medicinski fakultet. Diplomski rad.
26. Tomašić, J. (2011). Doprinosi li međugrupni kontakt pozitivnijim implicitnim i eksplicitnim stavovima adolescenata prema starim osobama?. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, (str. 83-100). Dostupno na: <http://hrcak.srce.hr/77324>, pristupljeno 02.12.2019.
27. Tomečak, M., Rusac, S. i Štambuk, A. (2014). Promišljanje starenja i starosti–predrasude, mitovi i novi pogledi. U *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, (str.36-53). Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=184197, pristupljeno 10.12.2019.
28. Tomek-Roksandić, S. (2012). *Osnove o starosti i starenju- vodič uputa za aktivno zdravo starenje*. Centar za gerontologiju Zavoda za javno zdravstvo dr. Andrija Štampar– Referentni centar Ministarstva zdravlja Hrvatske za zaštitu zdravlja starijih osoba
29. Zloković, J., Zovko, A., Vukobratović, J. (2018). Implementacija modela učenja u zajednici na primjeru kolegija „Treća životna dob“ U *Ka novim iskoracima u odgoju i obrazovanju* 2.

međunarodna znanstveno-stručna konferencija. Sarajevo: Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu. Dostupno na :<https://www.bib.irb.hr/1019403>, pristupljeno:2.2.2020.

30.Zloković, J., Zovko, A.,Vukobratović, J. (2018). Model učenja u zajednici-primjer povezivanja obrazovanja odraslih i sveučilišne nastave.U V.Rajić, i S.Kušić (Ur.), *Upravljanje kvalitetom u obrazovanju odraslih* (str.49-59). Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih. Hrvatsko andragoško društvo

31.Zovko, A., Vukobratović, J. (2019). Marginalizacija osoba treće životne dobi. U J.Petrović, i G.Jovanić (Ur.), *Položaj marginalizovanih grupa u društvu* (str.73-80). Banja Luka:Centar modernih znanja.

32.Zovko, A., Vukobratović, J. (2017). *Percepcija starenja i društveno medijska slika o starima*. Andragoške studije, Beograd.

9.PRILOZI

9.1. ANKETNI UPITNIK

Poštovani,

Anketni upitnik provodi se u svrhu izrade diplomskog rada apsolvantice Marije Butorac pod nazivom "Stavovi srednjoškolaca o osobama treće životne dobi" pod mentorstvom prof.dr.sc.Jasminke Zloković (Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za pedagogiju). Cilj istraživanja je ispitati stavove učenika završnih razreda srednje škole o osobama treće životne dobi. Anonimnost i povjerljivost odgovora je zajamčena, a rezultati će se koristiti isključivo u svrhu izrade diplomskog rada. Vrijeme potrebno za ispunjavanje anketnog upitnika je 10 do 15 minuta.

Unaprijed zahvaljujem na sudjelovanju.

I. OPĆA SKUPINA PITANJA:

1. Spol: M Ž
2. Godina rođenja: _____
3. Mjesto stanovanja: Selo Grad

II. SAZNANJA O STAROSTI I STARENJU

Skupina pitanja u nastavku odnosi se na procjenu tvog saznanja o starosti i starenju.

1. Kada je po tvom mišljenju čovjek star (s koliko godina):

- a) 50-59 godina
- b) 60 -69 godina
- c) 70-79 godina
- d) 80-89 godina
- e) 90 i više godina

2. Što misliš, koja su znanja i vještine danas najpotrebnija starijim osobama:

- a) Tehnološka i informatička pismenost
- b) Znanje stranih jezika
- c) Umjetničko izražavanje
- d) Tjelesno vježbanje, zdrava prehrana
- e) Društvene i građanske vještine
- f) Ništa, nema potrebe
- g) Ostalo

3. Da li bi, po tvom mišljenju, ljudima nakon umirovljenja društvo trebalo osigurati uvjete za stjecanje novih znanja i vještina kako bi oni i tada mogli aktivno sudjelovati u životu svoje zajednice?(zaokruži)	
--	--

1. DA	2. NE
--------------	--------------

4. Na ljestvici od 1 do 5 označi stupanj tvog (ne) slaganja s navedenim tvrdnjama.		Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, nisam siguran/na	Slažem se	U potpunosti se slažem
1.	Broj i udio osoba treće životne dobi u Hrvatskoj se ubrzano povećava.	1	2	3	4	5
2.	Više žena nego muškaraca doživi duboku starost do 85 godina.	1	2	3	4	5
3.	Osobe treće životne dobi su aktivniji potrošači.	1	2	3	4	5
4.	Starost nije poželjno životno razdoblje.	1	2	3	4	5
5.	Osobe treće životne dobi nerijetko su osuđene na društveno neprihvatanje.	1	2	3	4	5
6.	Starost je ponajprije društveno uvjetovani proces.	1	2	3	4	5
7.	Osobe treće životne dobi su nesposobne za prilagođavanje društveno-kulturnim promjenama suvremenog života.	1	2	3	4	5
8.	Osobe treće životne dobi imaju krute stavove, nemotivirane su i ne zanimaju ih nove stvari.	1	2	3	4	5
9.	Iskustvo starijih osoba manje je relevantno za moderno društvo.	1	2	3	4	5
10.	Briga i skrb za osobe treće životne dobi oduzima resurse mlađoj populaciji.	1	2	3	4	5
11.	Osobe treće životne dobi teško uče.	1	2	3	4	5
12.	Intelektualni deficit je neizostavni dio starenja.	1	2	3	4	5
13.	Osobe treće životne dobi si u današnje vrijeme ne mogu priuštiti dostojanstven život.	1	2	3	4	5
14.	Osobe treće životne dobi su mudre.	1	2	3	4	5
15.	Osobe treće životne dobi nerijetko se ponašaju djetinjasto.	1	2	3	4	5
16.	Osobe treće životne dobi posjeduju sve kvalitete da bi bili savršeni djedovi i bake samo zato što imaju preduvjet koji ispunjavaju njihove godine.	1	2	3	4	5
17.	Osobe treće životne dobi su malo osjetljive za druge dobne skupine. Većinom su egocentrične.	1	2	3	4	5

5. U kojoj mjeri su, prema tvom mišljenju starije osobe u našem društvu:		Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Ne znam, nisam siguran/na	Slažem se	U potpunosti se slažem
1.	Odbačene kao društveno nekorisne.	1	2	3	4	5
2.	Ponižene u svom dostojanstvu.	1	2	3	4	5

3.	Diskriminirane u javnim službama.	1	2	3	4	5
5.	Prepuštene sami sebi kad imaju životnih problema.	1	2	3	4	5
6.	Ismijavane zbog starosti.	1	2	3	4	5
7.	Izolirane od drugih.	1	2	3	4	5
8.	Neproduktivne.	1	2	3	4	5

6. Tko i u kojoj mjeri, prema tvom mišljenju najviše pridonosi negativnoj slici starenja:		najmanje	.	.	.	Najviše
1.	Mediji	1	2	3	4	5
2.	Odgoj	1	2	3	4	5
3.	Političari	1	2	3	4	5
4.	Tradicija	1	2	3	4	5
5.	Društvo	1	2	3	4	5
6.	Nitko	1	2	3	4	5
7.	Netko drugi	1	2	3	4	5

III. DIO (SU)ŽIVOT S OSOBAMA TREĆE ŽIVOTNE DOBI

Skupina pitanja u nastavku obuhvaća pitanja koja se odnose na zajednički (su)život s osobama treće životne dobi u istom kućanstvu, te iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne i/ili Gerontološkog centra.

Zaokruži tko živi u tvom kućanstvu:

- a) Majka
- b) Otac
- c) Brat
- d) Sestra
- e) Baka
- f) Djed

1. Živi li tvoj baka ili djed u kućanstvu u kojemu živiš ti i tvoji roditelji? (zaokruži)
1. DA
2. NE
Ako si odgovorio potvrdno smatraš li da prisutnost tvoje baka ili djeda obogaćuje tvoj život?
Ako si odgovorio potvrdno na koji način ti prisutnost tvoje bake ili djeda pomaže u svakodnevnom životu?

2. Živi li tvoja baka ili djed na nekoj drugoj lokaciji? (zaokruži)
1. DA
2. NE

Ako si odgovorio potvrdno koliko često ih posjećuješ? (zaokruži)

1. svaki dan
2. dva-tri puta tjedno
3. jednom tjedno
4. dva puta mjesečno
5. jednom na mjesec
6. dva puta godišnje
7. jednom godišnje
8. na blagdane
9. uopće ih ne posjećujem

3. Kako bi opisao svoju baka i djeda (njihov odnos prema tebi, tvoj odnos prema njima, zadovoljstvo njihovim odnosom u odnosu prema tebi) ?

4. Da li bi nešto mijenjao u svom odnosu s bakom i djedom?

5. Jesi li imao iskustvo volontiranja ili posjećivanja Doma za starije i nemoćne osobe i/ili nekog Gerontološkog centra? (zaokruži)

1. DA

2. NE

Ako da, kako je to iskustvo utjecalo na tebe i tvoje viđenje starosti i starenja?

Ako ne, bi li volio posjetiti Dom za starije i nemoćne i/ili Gerontološki centar? (obrazloži svoj odgovor zašto da/zašto ne?)

Ukoliko imaš dodatnih komentara o iskustvu s osobama treće životne dobi ovdje ih možeš napisati.

HVALA NA SURADNJI ☺